

Dokument nr. 5

(1999-2000)

**Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning
om virksomheten i tiden 1. januar – 31. desember 1999.**

REGISTER

	Side
Innledning	5
Generelle spørsmål	6
Saker behandlet av ombudsmannen	10
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	10
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	11
Opptjening, tjenestetidens lengde, tjenestelettelse	14
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	14
Vervede og kvinnelige soldater	15
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av materiell	15
Underbringelse – transport, forlegningsforhold, hjemmeboerstatus	16
Kosthold	16
Tjenesteforhold, sikkerhetsklarering, tjenestebevis	16
Permisjoner	16
Disiplinærsaker	17
Tillitsmannsordningen	17
Godtgjørelser – økonomiske forhold	17
Sykesaker	19
Sosiale saker	20
Forsvarets skolevirksomhet	23
Befalssaker	24
Sivilt personell	28
Befaringer og informasjonsbesøk	31
Vedlegg	37

Dokument nr. 5

(1999–2000)

Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar – 31. desember 1999.

Til Stortinget:

INNLEDNING

Etter vedtak i Stortinget høsten 1997 består ombudsmannsnemnda i perioden 1. januar 1998 -31. desember 2001 av:

Ombudsmann Per A. Utsi, Oslo.
Ingeborg Botnen, Rjukan.
Dagfinn Hjertenes, Florø.
Brit Hoel, Arendal.
Karen Margrethe Mjelde, Sandnes.
Ivar Skjerve, Steinkjer.
Inge Wold, Råde.

Ombudsmannsnemnda har i 1999 holdt møter slik:

8. mars
14. april
2. juni
21. september
26. oktober
29. november

I tillegg har nemnda i 1999 foretatt befaringer ved militære tjenestesteder slik:

1. Forsvarskommando Nord-Norge, Reitan
2. Bodø hovedflystasjon
3. Andøya flystasjon
4. Ramsund orlogsstasjon
5. Sanitetsregimentet, Lahaugmoen
6. Søndenfjeldske dragonregiment, Rena
7. Befalsskolen for Kystartilleriet, Oscarsborg

Nemnda har i år som tidligere vært representert på Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret. Ombudsmannen og avdelingsdirektøren har som vanlig gitt orientering om ombudsmannsordningen ved mange av de kurs for tillitsvalgte som er avholdt ved forskjellige avdelinger – til sammen 38 kurs. Orienteringer om ombudsmannsordningen overfor befal har i 1999 funnet sted ved orientering i enkelte møter med personellorganisasjonenes representanter under nemndas befaringer. Ombudsmannen har dessuten forelest om ombudsmannsordningen ved Befalsskolen for Marinen (BSMA) Horten og for militærpolitibefal på kurs avholdt ved Luftforsvarets skoler, Stavern.

GENERELLE SPØRSMÅL

Klagesaker

Som det vil fremgå av innberetningens omtale av enkelte individuelle klagesaker har Ombudsmannen i 1999 behandlet i alt 92 klagesaker, hvorav 73 er mottatt i løpet av året. Til sammenligning kan nevnes at kontoret de senere år har behandlet følgende antall saker:

1992 – 105 saker
 1993 – 87 saker
 1994 – 110 saker
 1995 – 119 saker
 1996 – 123 saker
 1997 – 128 saker
 1998 – 105 saker

Som tidligere år har Ombudsmannens kontor også i 1999 kunnet løse et stort antall tvistesaker ved uformell kontakt med partene uten at ordinær saksregistrering har funnet sted. En nærmere gjennomgang av klagesakene som er avsluttet i 1999 viser at avgjørelsen er endret i favør av klageren i ca. 30% av klagetilfellene. Medholdsandelen ligger noe under gjennomsnittet for de senere år, men på linje med 1998.

Nemnda finner igjen å ville bemerke at antallet klagesaker i gruppen «sosiale saker» som omfatter botillegg og andre former for sosiale stønader fortsatt ligger lavt, til tross for at antallet i 1999 er det høyeste siden 1994. I 1990 utgjorde denne gruppen ca 40% av alle klagesakene mot ca. 12 % i 1999. Det er Ombudsmannens erfaring at såvel de avdelingsvise velferdskontorer som FO/Velferds- og Vernepliktsavdelingen utøver et godt og betryggende skjønns ved behandlingen av mannskapenes sosiale problemer.

Også i 1999 utgjør klager vedrørende fritak for militærtjeneste og utsettelse med førstegangstjeneste eller repetisjonsøvelser en hovedgruppe blant soldatklagene.

Antallet klager fra befalskorpset har utviklet seg slik de tre siste år:

1997: 30
 1998: 22
 1999: 25.

Fra sivilt ansatte er det behandlet 10 klagesaker i 1999 mot 6 i 1998.

Verneplikten

Det norske Forsvar har siden 1814 vært basert på en grunnlovsfestet alminnelig verneplikt. Jfr. Grunnlo-

vens § 109. Under den senere tids offentlige debatt er det iblant reist spørsmål om Norges sikkerhetsbehov fortsatt nødvendiggjør opprettholdelse av den alminnelige verneplikt.

I betraktning av at det ikke foreligger noe forslag om endringer av nevnte grunnlovsbestemmelse, vil nemnda anta at prinsippet om alminnelig verneplikt vil stå fast i mange år fremover.

Etter sin ordlyd «Enhver Statens Borger er i Alminnelighed lige forpligtet i en vis Tid at værne om sit Fedreland» forutsetter Grunnlovens § 109 at verneplikts byrder fordeles mest mulig likt på de berørte borgere. Nemnda vil derfor understreke betydningen av at militærtjenesten organiseres og fordeles i lys av dette likebelastningsprinsipp. Det er derfor nemndas oppfatning at førstegangstjenesten organiseres slik at en desidert hovedtyngde av årskullene fordeles til tjeneste av samme varighet.

Med bakgrunn i at et større antall mannskaper i 2000 vil bli innkalt til 6 måneders førstegangstjeneste, i stedet for 12 måneder, finner nemnda å ville advare mot en utvikling i retning av større byrdemessig ulikhet vedrørende førstegangstjenesten.

Nemnda er innforstått med at mannskaper med 6 måneders førstegangstjeneste som overføres til Heimevernet, kan bli pålagt årlige HV-øvelser i tillegg til førstegangstjenesten.

Nemnda vil anta at eventuelle behov for nedjustering av mobiliseringsoppsetningene bør skje ved utfasing av eldre årsklasser, og slik at mannskapsbehovene dekkes ved mest mulig nyutdannede soldater. Et slikt system vil kreve størst mulig utnyttelse av årskullene.

Soldataksjonen 1999/2000 – forebyggelse av selvmord i Forsvaret

I samarbeid med mannskapenes tillitsmannsordning (TMO) gjennomfører Forsvarets overkommando i 1999 og 2000 en soldataksjon som har til hensikt å forebygge selvmord blant Forsvarets personell.

Tidligere undersøkelser har vist at det er en overhyppighet av selvmord i innrykksperioden. På denne bakgrunn har aksjonen viet stor plass for trivselsskape arrangementer for soldatene den første eller annen helg etter innrykk. Weekend-programmet omfatter bl.a. sportsarrangementer, omvisninger, orientering om feltpresttjenesten, voksenopplæringen, velferdstjenesten etc.

Under mottoet «tilhørighet, tillit, trygghet, trivsel» (TTTT) gjennomføres ulike arrangementer gjennom hele førstegangstjenesten. I sin orientering til alle Forsvarets avdelinger begrunner FO aksjonen bl.a. slik:

«Soldataksjonen 1999/2000 har til hensikt å forebygge selvmord i Forsvaret. Selvmordshandlinger har ofte nær sammenheng med sosiale faktorer og egenskaper ved de sosiale systemer hvor de inntreffer. Det er en viktig oppgave for militære ledere på alle nivå å påvirke egenskaper ved det sosiale miljø i egen avdeling i gunstig retning slik at færrest mulig individer føler seg fremmedgjort, taper motivasjon eller utvikler tegn til mistilpasning.

Befalets kompetanse, ulike roller, og lederstil kombinert med organisasjonsmessige forhold bør gi de beste muligheter til å bidra til å redusere omfanget av selvmordsproblemer i Forsvaret. FO mener derfor at *godt militært lederskap* er god selvmordsforebyggelse.

Selv om antall selvmord blant vernepliktige har gått ned siden 1995, er det fortsatt en utfordring å forebygge på alle plan i *alle* miljøer. Forebyggelse av selvmord skal derfor fortsatt være en prioritert oppgave for Forsvaret.

Selve soldataksjonen (kampanjen) ønsker å sette fokus på problematikken. Det er imidlertid viktig at aksjonen ikke «stopper opp», men fortsetter gjennom iverksetting av ulike selvmordsforebyggende enkelttiltak også etter år 2000.»

Nemnda ønsker å gi aksjonen sin fulle støtte og vil anbefale at Forsvarets opplæringsmetoder og daglige omgangsformer utvikles på en måte som kan fremme personellens følelse av tilhørighet, tillit, trygghet og trivsel.

Disiplinærsituasjonen

Det totale antall refselsler gikk i 10-årsperioden 1988–97 tilbake fra 11239 til 3052 refselsler. I følge statistikk fra Generaladvokaten steg refselsesantallet i 1998 til 3113. Foreliggende statistikk viser at antallet refselsler i 1. kvartal 1999 lå 19% over antallet i 1. kvartal 1998.

Tallene kan tyde på at den nedadgående trend vedrørende refselsesantallet er brutt. Endelige tall for hele 1999 vil foreligge først senere dette år. De foreløpige tall indikerer en særlig økning i antallet refselsler ved Hærens avdelinger (ca. 30% økning fra 1. kvartal 1998 til 1. kvartal 1999.) I samme periode økte antallet refselsler i Luftforsvaret med 12,5% og med 0,7% i Sjøforsvaret. I sin innberetning til Stortinget for 1998 understreket nemnda betydningen av at den refsede holdes korrekt informert om sin adgang til å påklage refselsler til overordnet klageinstans, dersom han skulle mene seg urettmessig behandlet.

Klagehyppigheten til 1. klageinstans var i 1997 og 1998 henholdsvis 10,3 og 10,2 %, mens den i 1999 synes å falle tilbake på nivået i 1996 – ca. 8%. Antallet klager til «Klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret» har de senere år ligget på mellom 1,0 og 1,5% av det samlede antall refselsler.

Nemnda er kjent med at mannskapenes tillitsvalgte har fremført sterke innvendinger mot det etablerte system med høytlesning av refselsler. Det er bl.a. pekt på at en detaljert gjerningsbeskrivelse som blir opplest i visse tilfeller kan ha en særlig infame-

rende virkning. Nemnda vil vise til disiplinærreglementets bestemmelse om at refselsler «vanligvis skal meddeles den refsede ved opplesning.» Bestemmelsen åpner således for i unntakstilfeller å meddele refselsen på annen måte. Nemnda forutsetter at denne unntaksadgang blir nyttet i tilfeller hvor dette er hensiktsmessig.

Forsvarets bekjempelse av narkotikaproblemet ved militæravdelingene

Nemnda har de senere år funnet grunn til å påpeke behovet for effektivisering av Forsvarets innsats mot narkotikabruk blant Forsvarets personell.

Basert på opplysninger fra Forsvarets narkogrupeer (Nord og Sør) synes ressurstilgangen å være i stadig bedring. Etterforskningskapasiteten er utvidet og det er tilført økte midler til prøveanalyser i laboratorium. Det er opplyst at oppføring av nytt kontorbygg for NARKO-NORD vil bli påbegynt i 1. halvår 2000. Det må likevel bemerkes at NARKO-SØR har stått uten egen operativ hundekvipasje i 9 måneder i 1999.

Nemnda forutsetter at den bedrede ressurstilgang for bekjempelse av narkoproblemene i Forsvaret holdes vedlike. Det er særlig grunn til å merke seg at NARKO-NORD rapporterer om tilfeller av narkotikabruk blant yngre befal. Dette tilskrives en generelt mer liberal holdning til narkotikabruk blant ungdom i vårt samfunn. Nemnda understreker derfor behovet for en bredt anlagt bekjempelse av narkotikaproblemet i Forsvaret.

Statistikken for narkogruppenes virksomhet de tre siste år viser følgende utvikling:

	1997	1998	1999
Justissaker (politianmeldt)	747	1 070	1 156
Budlag – narkotika	248	378	305
Hundekontroll/inspeksjoner	339	306	383

Ved NARKO-SØR er det i 1999 foretatt 27 færre inspeksjoner enn i 1998. Til tross for dette er den beslaglagte mengde mer enn fordoblet, -fra ca. 30 gram cannabis i 1998 til ca. 80 gram i 1999. Færre, men større, beslag synes å tyde på at beslagene er foretatt tidlig i spredningskjeden.

Sykefraværet blant Forsvarets sivile personell

I innberetningen for 1998 opplyste nemnda at FO hadde nedsatt en arbeidsgruppe for å utrede spørsmål knyttet til sykefravær i Forsvaret.

Med bakgrunn i arbeidsgruppens utredning er det nå iverksatt en handlingsplan for å redusere sykefraværet ved Forsvarets arbeidsplasser. Handlingsplanen omfatter bl.a. bedre oppfølging av sykefraværsregistrering og rapportering, utarbeidelse av

sentrale retningslinjer for oppfølging av sykmeldte, og opplæringstiltak innen helse, miljø og sikkerhet (HMS).

Arbeidsmiljøkontoret i FO skal være rådgiver i forhold til sykefraværarbeidet. Kontoret skal samle dokumentasjon og være sentral «database» for de lokale arbeidsmiljøutvalg. Tanken om å innføre en «Forsvarets arbeidsmiljøpris» er under nærmere utredning.

Nemnda konstaterer med tilfredshet at arbeidet med å redusere og forebygge sykefraværet ved Forsvarets arbeidssteder nå er kommet inn i mer organiserte former. Det er en forutsetning at nødvendige ressurser for gjennomføring av handlingsplanen blir stillet til rådighet.

Legetjenesten i Forsvaret

Nemnda viser til sin innberetning for 1997 hvor det ble redegjort for den korrespondanse som hadde funnet sted mellom Forsvarsdepartementet og Ombudsmannen med bakgrunn i nemndas vedtak vedrørende legetjenesten i Forsvaret.

Nemnda er kjent med at departementets tiltak senere har medført etablering av flere faste legestillinger ved militæravdelingene. Nemnda anser det også positivt at avdelinger med store soldatkull blir prioritert ved tildeling av vernepliktige leger (nyutdannede leger som gjennomfører førstegangstjeneste som lege).

Det må dessverre konstateres at legesituasjonen – særlig ved flere avdelinger i Nord-Norge – fortsatt er svært utilfredsstillende. Legemangelen medfører at soldatopplæringen ofte må begrenses ved at øvelser som krever nærvær av lege ikke blir gjennomført. Ved årsskiftet 1999–00 opplyses at sengepostene ved de militære sykestuene ved Skjold garnison og Garnisonen i Sør-Varanger er midlertidig nedlagt p.g.a. legemangel. Det er opplyst at den daglige legetjeneste ofte søkes opprettholdt ved forskjellige ad hoc-løsninger, f.eks ved utlån av skipsleger fra Sjøforsvaret og midlertidig utlån av leger avdelinger imellom. Et flertall av Forsvarets legestillinger i Nord-Norge står vakante ved inngangen til år 2000.

Nemnda er også gjort kjent med at Forsvarsdepartementets forslag om etablering av en stipendordning for legestudenter mot senere plikttjeneste i Forsvaret er blitt avvist av Arbeids- og Administrasjonsdepartementet. I lys av de forannevnte problemer med å få besatt legestillingene i Forsvaret må nemnda anse Arbeids- og Administrasjonsdepartementets avgjørelse som svært uheldig.

Den geografiske fordeling av landets legeressurser preges av en sterk sentralisering omkring østlandsområdet og våre største byområder. For Forsvarets virksomhet er lokaliseringssituasjonen nærmest omvendt. Dette medfører at Forsvaret på permanent basis vil måtte påregne store problemer med å rekruttere leger til sin virksomhet. Nemnda må an-

ta at Forsvaret ikke kan «gå på akkord» med hensyn til den medisinske sikkerhet for personellet under våpentrening, ofte under barske klimatiske forhold. Det er nemndas oppfatning at en varig bedring av legesituasjonen i Forsvaret vil kreve innføring av særlige rekrutteringstiltak. Nemnda vil derfor anbefale at det etableres et bredt sammensatt regjeringsoppnevnt utvalg for å fremme gjennomførbare forslag til nødvendige rekrutteringstiltak for Forsvarets legestillinger. Berørte departementer og organisasjoner bør være representert i utvalget.

Stipendordninger, - godskriving av legepraksis for spesialisering, karriere og lønn, -etterutdannings- tilbud, vilkår under beordret tjeneste for leger med familie, etablering av egenmeldingssystem for vernepliktige, samarbeidsløsninger med lokale sivile helsemyndigheter, profesjonsavgrensning mellom leger og sykepleiere i Forsvaret, etc. kan antydes som aktuelle tema for en slik utredning. Også andre fremlagte forslag til tiltak, bl.a. fra DK-legen i Nord-Norge, bør bli nærmere vurdert under en utvalgsutredning som ovenfor antydet.

Nemnda viser for øvrig til møtereferat om saken på side 35 i denne innberetning.

Voksenopplæring

Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) skal heve den sivile kompetansen hos vernepliktige mannskaper, vervede og kontraktsbefal.

VO skal være en kompensasjon for tap av utdanning og yrkespraksis som følge av lovbestemt førstegangstjeneste. VO bidrar også til meningsfull utnyttelse av fritiden.

I voksenopplæringens regi er det også arrangert kurs spesielt tilrettelagt for elever med lese- og skrivevansker. I 1999 har 155 vernepliktige gjennomført slike kurs.

Forsvarets voksenopplæring har etablert et nært samarbeid med de sivile arbeidskraftmyndigheter med sikte på å redusere antallet soldater som dimiteres til arbeidsløshet. Statistikken over ledigmeldte nydimitterte soldater viser en svært gunstig utvikling de senere år. Følgende tall for gjennomsnittlig arbeidsledighet pr.mnd er oppgitt:

1995	3340 ledigmeldte
1996	2608 ledigmeldte
1997	2003 ledigmeldte
1998	1228 ledigmeldte
1999	1468 ledigmeldte

Voksenopplæringstilbudene for mannskapene har også i 1999 i stor grad vært innrettet etter yrkeslivets behov. Nemnda vil anbefale at VO-innsatsen på dette område fortsetter på det nåværende høye nivå. Etter nemndas mening bør Forsvaret se et medansvar for å forebygge arbeids- og studieledighet blant nydimittert personell.

Voksenopplæringens årsmelding for 1999 viser at antallet elever på studietiltak i eget regi har gått ned fra 35815 elever i 1998 til 33505 i 1999. Endringene antas å ha sammenheng med nedgangen i antall tjenestedøgn for menige mannskaper i Forsvaret. Utbetalingene til stipend for utdanning utenfor Forsvaret har økt fra 8,6 mill. kroner i 1998 til 9,0 mill. kroner i 1999.

Nemnda anser Forsvarets VO-tilbud som et viktig tiltak for å redusere det sivile utdanningstap militærtjenesten ellers ville medføre. Tilbudene bør derfor opprettholdes og videreutvikles i samarbeide med det sivile skolesystem og yrkeslivet generelt.

Klage til Ombudsmannen etter avslag på søknad om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner

Med bakgrunn i Stortingets endring av Lov av 19.mars 1965 nr.3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner er det med virkning fra 1. januar 2000 innført et fritakssøknadssystem basert på mannskapets egenerklæring.

Etter den etablerte ordning kan en slik fritakssø-

knad avslås av siviltjenesteadministrasjonene med Justisdepartementet som klageinstans. Ordningen før 1. januar 2000 var basert på en-instans-behandling i Justisdepartementet, hvoretter eventuelle klager skulle henvises til rettslig prøvelse. Nyordningen medfører at fritakssøknader nå skal behandles som ordinære forvaltningssaker, med klageadgang også til vedkommende ombudsmann.

Da det i instruksverket for Stortingets tre ombudsmannsordninger ikke er uttalt noe om denne type klagesaker, fant det den 22. mars 1999 sted en drøfting mellom Stortingets ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannen) og Ombudsmannen for Forsvaret, som også er Ombudsmann for sivile vernepliktige.

Ombudsmennene gjorde følgende avtale:

«Klage vedrørende fritak for militærtjeneste

Etter drøfting 22.mars 1999 er Stortingets ombudsmann for forvaltningen og Ombudsmannen for Forsvaret/Ombudsmannen for sivile vernepliktige enige om at eventuelle fremtidige klager til Ombudsmannen over avslag på søknad om fritak for militærtjeneste av overbevisningsgrunner skal behandles av Stortingets ombudsmann for forvaltningen.»

SAKER SOM ER BEHANDLET AV OMBUDSMANNEN

I 1999 har Ombudsmannen behandlet totalt 92 registrerte saker, herav 73 mottatt i løpet av året og 19 fra tidligere år. I 26 av de ferdig behandlede saker er avgjørelsen endret i favør av klageren. Som opplyst foran i beretningen har det i tillegg til de registrerte klagesakene vært en rekke henvendelser der Ombudsmannen og hans medarbeidere har kunnet løse saker for personellet ved uformell kontakt med partene. Det er også i 1999 kommet henvendelser som er henvist til andre organer, f.eks. til Stortingets om-

budsmann for forvaltningen, som rette vedkommende. Saksfordelingen på forsvarsgrenene ser slik ut:

FD og fellesstaber	(35%)	40%
Hæren	(30%)	33%
Sjøforsvaret	(20%)	12%
Luftforsvaret	(14%)	12%
Heimevernet	(1%)	3%

Tallene for 1998 i parentes.

MENIGE MANNSKAPER

Verneplikt – utskrivning, rulleføring

Ombudsmannens kontor behandler i årets løp en lang rekke telefoniske og besøksmessige henvendelser under denne gruppe. De fleste tilfeller gjelder spørsmål om rettigheter, alternative tjenestemuligheter, mulighetene for valg av våpengren og tjenesteart/tjenestested.

Det er Ombudsmannens erfaring at vernepliktsavdelingene strekker seg langt for å imøtekomme personlige ønsker om våpengren og tjenesteart. Slike saker løses ofte ved telefonsamtaler med vernepliktsmyndighetene.

Det er i 1999 ikke mottatt skriftlige klagesaker i denne gruppe.

I

Fra Vernepliktsverket har Ombudsmannen mottatt en redegjørelse vedrørende spørsmålet om plikten til å avtjene førstegangstjeneste i Norge for personer med dobbelt statsborgerskap.

Av redegjørelsen fremgår bl.a. følgende:

«Vernepliktsverket (VPV) har i 1998 merket en økning i henvendelser angående dobbelt statsborgerskap og spørsmål om i hvilket land førstegangstjenesten skal avtjenes. Spesielt har personell med tyrkisk/norsk statsborgerskap henvendt seg til VPV. Tyrkisk/norske statsborgere henviser til avtale som er gjort mellom andre land og Tyrkia, hvor vedkommende kan betale en sum tilsvarende 10 000,- tyske mark og gjennomføre «førstegangstjenesten» i Tyrkia på 1 – en – måned og dermed få godkjent førstegangstjenesten. En slik avtale eksisterer ikke mellom Tyrkia og Norge. Normal førstegangstjeneste er for tiden 18 måneder i Tyrkia.»

Lov om verneplikt av 17.juli 1953 nr.29 sier i § 17 tredje ledd:

«Vernepliktige som godtgjør å ha utført militærtjeneste i et annet land, kan etter nærmere bestemmelser av Kongen helt eller delvis fritas for ordinær tjeneste.»

Dette er videre spesifisert i Reglement for utskrivning og verneplikt fastsatt i Kongelig resolusjon av 22 november 1991. Kapittel I, pkt 10 sier:

«Norsk mannlig statsborger som også er borger av et annet land, er vernepliktig i Norge dersom avtale med den fremmede stat ikke er til hinder for det.»

Kapittel VI, vedlegg c pkt 16 og 17 sier:

«Spørsmål om hel eller delvis fritaking for ordinær tjeneste for vernepliktige som godtgjør å ha utført militærtjeneste i et annet land, avgjøres av Vernepliktsverket etter disse regler:

- Hel eller delvis fritaking kan bare innvilges for førstegangstjenestens vedkommende.
- Varigheten av fritakingen fastsettes på grunnlag av den tjeneste og opplæring som vedkommende har gjennomgått og under hensynet til mulighetene for å anvende mannskaper med slik tjeneste/opplæring i den forsvarsgren/våpenart/fellesinstitusjon han er tenkt fordelt til.
- Før avgjørelsen treffes, skal uttalelse innhentes fra vedkommende forsvarsgren/fellesinstitusjon.

Disse regler kommer ikke til anvendelse i den utstrekning de strider mot avtale inngått med andre land.»

Norske statsborgere som også har tyrkisk statsborgerskap, men som er fast bosatt i Norge, skal etter hovedregelen avtjene militærtjeneste i Norge. Hvis militærtjeneste er avtjent i Tyrkia, kan de innvilges fritak fra førstegangstjenesten. De er imidlertid ikke fritatt for verneplikt. Dette vil i praksis si at

de skal kunne brukes i mobiliseringsoppsetningen i det norske Forsvaret.

Oppsummering

En vernepliktig i alderen 19 til 28 år som er fast bostatt i Norge, og som har både norsk og tyrkisk statsborgerskap, skal avtjene 12 måneders førstegangstjeneste i Norge.

Han kan søke om å bli fritatt hvis han har avtjent full førstegangstjeneste i Tyrkia (18 måneder), eller å få godskrevet dager hvis han har avtjent én eller to måneders tjeneste i Tyrkia. Det vil ikke bli gitt utsettelse med førstegangstjeneste i Norge for å avtjene førstegangstjeneste i Tyrkia.»

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse

I denne gruppe er det i år behandlet 16 registrerte saker. I 5 av disse sakene har de militære myndigheter endret avgjørelsen i favør av klageren. Det er i tillegg behandlet en rekke telefoniske og skriftlige henvendelser som ikke har nødvendiggjort formell saksregistrering.

I denne saksgruppe finner man vanligvis klage- maer som krever en nøye avveining mellom klage- rens private/sivile interesser og Forsvarets tjenestlige behov. Det er Ombudsmannens erfaring at mili- tære myndigheter vanligvis viser stor vilje til å imø- tekomme velbegrunnede behov hos mannskapene. Det er særlig grunn til å kreditere Vernepliktsverkets sentrale og regionale organer for samvittighetsfull skjønnsutøvelse, ofte under krevende avveiningsfor- hold.

I

En vernepliktig anmodet om Ombudsmannens bi- stand etter at hans søknad om ett års utsettelse med førstegangstjenesten var avslått av vernepliktsmyndighetene. Utsettelsessøknaden var begrunnet med at han selv og hans forlovede var under etablering i felles leilighet i Bergen med sikte på oppstart av studier fra høsten 1999.

Av saksdokumentene fremgikk at han i septem- ber 1998 hadde mottatt skriftlig underretning om at han ikke var fordelt til militærtjeneste i 1999, men ville bli innkalt i løpet av 2000.

I tillit til dette hadde han innen fristen 1.april 1999 søkt om opptak for høyskolestudier i Bergen fra høsten 1999 og startet samtidig arbeidet med å skaffe seg og sin forlovede et felles bosted.

Stor var derfor overraskelsen da han i mai 1999 mottok innkalling til førstegangstjeneste med frem- møte 17. august 1999.

I sin første søknad om utsettelse hadde han bl.a. vist til at det nå var inngått husleiekontrakt i Bergen og at han p.g.a. kravet om minst 4 måneders forut- gående botid ikke ville få dekket boutgiftene av For- svaret. Vedkommende avdeling av Vernepliktsver- ket hadde avslått hans søknad om utsettelse bl.a. med henvisning til at Forsvarets myndigheter, på de- res anmodning, hadde stillet i utsikt dispensasjon fra det forannevnte krav om 4 måneders botid, således at bostøtte ville bli innvilget.

Etter at hans klage til overordnet verneplikts- myndighet også var avslått, tok han saken opp med Ombudsmannen, og skrev bl.a. slik:

«Oppgitt over Forsvarets avgjørelse benyttet jeg muligheten til å anke avgjørelsen på nytt (Vedlegg 5). Det var tydelig at jeg ikke hadde uttrykt meg klart nok med hensyn til min situasjon i den første anken. Et av hovedmomentene også i andre avslag/ brev var nemlig at studieplassen min ville bli reser- vert til påfølgende studieår. Dette var jeg som nevnt i tidligere brev sendt Forsvaret *fullt* klar over, men som forsøkt uttrykt skapte situasjonen jeg og min forlovede/samboer befant oss i problemer for avtje- ning av førstegangstjenesten førstkommende høst.

I min andre anke forsøkte jeg derfor å utdype denne situasjonen mer, i håp om at noen skulle se mitt egentlige problem; meldingen fra Forsvaret høsten 1998, samt den sene innkallingen, har gjort det problematisk å møte til førstegangstjeneste høst- en 1999.

Min forlovede ogamboer ønsker nemlig *ikke* å dra alene til Bergen. Hadde det ikke vært for Forsva- rets melding om at jeg ikke skulle avtjene første- gangstjenesten førstkommende høst, kunne hun søkt seg til Høyskolen på hjemstedet i stedet. Her kunne hun ha studert ett år, mens jeg avtjente min verne- plikt. Med andre ord ville det ikke ha vært ett pro- blem dersom innkallingen hadde kommet meg i hen- de på et tidligere tidspunkt. Problemet, slik det nå har utartet seg, er nemlig at vi ikke har fått mulighet til å omstille oss etter innkallingen av 10 Mai 1999.

Da det ikke var planlagt at min forlovede ogamboer skulle dra alene til Bergen for å studere, i tillegg til at hun nå ikke ønsker dette, vil det for meg være lite aktuelt å avtjene førstegangstjenesten først- kommende høst. Jeg ønsker ikke å gi slipp på alt som er omhyggelig planlagt over en periode på flere måneder, for å «gjøre min plikt» høsten 1999.

I brev mottatt av meg 23 Juli 1999 (Vedlegg 6), ble også min søknad om utsettelse avslått av Verne- pliktsverket, sentral stab (VPVST). Jeg finner det meget provoserende at også VPVST har avslått min søknad om utsettelse, med ordningen om reservering av studieplass som hovedmoment. Dette til tross for at jeg i mine brev sendt forsvarret har forsøkt å legge frem «sosiale forhold», som de kalles i Verneplikts- verkets brev av 23 Juli.

Som jeg faktisk selv mener å ha la sterk vekt på i min andre anke, var jeg *fullt* klar over de retningslin- jer som reserverer studieplass til påfølgende studie- år. Likevel mente jeg at utdyping av de anførte «so- siale forhold» fra første anke ville kunne få en viss betydning.»

I betraktning av sakens noe spesielle forhistorie fant Ombudsmannen å ville anmode om ny behand- ling av saken og skrev slik til Vernepliktsverket:

«Ved brev av 21.d.m. har N.N. anmodet om Om- budsmannens vurdering av den foreliggende klage- sak.

Iflg brev av 18.d.m. fra VPVX er saken tidligere behandlet hos VPVST som klagesak.

Vi tillater oss likevel å be om en nærmere vurde- ring av dette klagetilfelle i lys av klagerens anførsler i hans brev av 21.d.m. som det vedlegges en kopi av.

Ved telefonhenvendelse har klageren ytterligere utdypet de problemer han mener seg påført i sakens anledning.

Således er N.N. takknemlig for den bistand sta- ben har ytt med hensyn til muligheten for innfrielse av bostønad ved dispensasjon fra «4 mnd regelen».

Dog hevder han at bare en utsettelse til neste år med førstegangstjenesten kan løse de problemer som

den uventede innkalling av ham påfører samboerpart i fellesskap. Klageren mener derfor at avslaget på utsettelsessøknaden fremstår som urimelig belastende for ham og hans forlovede, og tilsvarende at utsettelse til neste år vil være en avgjørelse som bedre ivaretar såvel Forsvarets som hans sivile interesser.

I betraktning av tidsaspektet håpes det på stabens snarlige uttalelse for vår etterfølgende nøytrale behandling av saken.

N.N. underrettes som gjenpartsadressat av dette brev, samtidig som vi gjør oppmerksom på hans plikt til å møte til tjeneste så lenge innkallingen ikke er trukket tilbake av rette myndighet.»

I samsvar med ovennevnte ble saken undergitt ny behandling. Vernepliktsverket skrev bl.a. følgende:

«VPV stab har gjennomgått N.N. sin sak på nytt og er av den oppfatning at søknaden er blitt behandlet i forhold til gjeldene regler, slik at avslaget på søknaden formelt sett er riktig. Av ulike årsaker har VPV ved innkalling til sommerkontingentene i 1999 totalt sett kommet i den situasjonen at alt for mange vil møte til tjeneste. For å bøte på dette er flere gitt tilbud om å utsette sin førstegangstjeneste. Sett i lys av dette har VPV stab kommet til at det denne gangen vil være rimelig at N.N. gis utsettelse med fremtøte til førstegangstjeneste. Denne løsningen er diskutert og akseptert både med saksbehandler ved Vernepliktsverket avdeling X, med sjefen for Vernepliktsverket og med Ombudsmannen.

Konklusjon

VPV stab anbefaler VPVX å annullere N.N. sin innkalling til førstegangstjeneste ved Y den 17 aug 1999 og at VPVX presiserer at denne vurdering er gjort utfra den spesielle situasjonen som har oppstått med sommerkontingentene i 1999.

Kopi av Ombudsmannens skriv følger vedlagt.»

Ombudsmannen avsluttet saken med følgende brev til klageren:

«Det vises til vårt brev av 29.f.m. til Vernepliktsverket hvorav kopi ble sendt Dem.

I samsvar med vår anmodning har VPV foretatt en nærmere bedømmelse av Deres klagesak og har iflg brev av 2.d.m. anmodet Vernepliktsverket avdeling X om å tilbakekalle innkallingen av Dem.

Vi forutsetter med dette at saken dermed vil bli ordnet hvoretter vi anser saken som avsluttet for vårt vedkommende.»

II

Fra en vernepliktig mottok Ombudsmannen følgende brev:

«Ombudsmann. Jeg har tidligere skrevet brev til VPV om mitt totalnekt, men da hørte jeg ikke noe og trodde de hadde glemt meg eller at de var litt seine. Dette er forhåpentligvis det siste brevet jeg skriver til dere.

Totalnekt. Jeg må si meg totalnekt av militæret og dets alternative såkalte «tjenester». Jeg er pasifist, og militæret strider mot min overbevisning. Jeg har alltid syntes at militæret er noe som er meg

imot og sist sommer 7. og 8. juli var jeg innkalt til tjeneste, jeg var der ett døgn og det var mye verre enn jeg hadde forestilt meg. Den natten sov jeg ikke ett minutt. Jeg innså da at dette var helt imot mitt livs holdninger og prinsipper, og mye av mine tanker rundt livet. Militæret skulle vært helt frivillig og en mulighet for de som virkelig ville dette. Jeg kunne aldri holdt eller siktet med en pistol eller utøvd vold mot et annet menneske, det er bare noe som sier stopp der og mot det jeg tror på.

Et menneske er født fritt og ingen kan tvinge deg inn i noe som er imot dets overbevisning. Alle mennesker skal få kunne velge om de vil ofre et år av sitt liv i militær tjeneste. Jeg tror selv at jeg hadde blitt gal av å bli holdt tilbake i en slik tjeneste. Jeg har mange argumenter for min overbevisning, men jeg skal ikke gå dypere inn i det akkurat nå. Jeg totalnekt militæret og de alternative tjenestene.»

Som adressat til brevet var oppført VPV avd. Oslo. Brevet ble av Ombudsmannen oversendt hans militære foresatt – VPV avd. Oslo, med følgende oversendelsesbrev:

«Fra ovennevnte har vi mottatt et brev datert 18.d.m. og adressert Vernepliktsverket, avd. Oslo.

Da det synes noe uklart hvem NN egentlig henvender seg til, finner vi å ville oversende Dem en kopi med anmodning om slik oppfølging saken måtte gi anledning til.

NN underrettes om denne oversendelse ved kopi av dette brev.»

Ombudsmannen har senere intet hørt i sakens anledning.

III

En vernepliktig klaget til Ombudsmannen over påstått manglende «forståelse og velvilje» hos vernepliktsmyndighetene i anledning hans søknad om ytterligere utsettelse med førstegangstjenesten.

Klageren var tidligere innvilget utsettelse med militærtjenesten fra 1997 og ønsket nå å få forlenget utsettelsen for fullføring av ingeniørutdanning. Han begrunnet også søknaden med hensynet til hans samboer, deres barn og familieøkonomien. I forbindelse med klagebehandlingen redegjorde Vernepliktsverket slik for saken:

«2.1 Søkeren er innkalt til førstegangstjeneste med fremtøte i juli 1999. Han vil i det inneværende skoleår avslutte forkurs til ingeniørhøgskole og ønsker utsettelse frem til januar 2003 for å gjennomføre utdanning som ingeniør. Arbeidsgiver har i eget vedlegg sett det som viktig at søkeren tilfører bedriften styrket kompetanse i en tid med konjunktur nedgang.

Søkeren opplyser å ha samboer og to barn på hhv tre måneder og 1½ år. I den anledning har han anført økonomiske konsekvenser ved et fremtøte til tjeneste fra sommeren 99. Han hevder at ved oppstart av utdanning fra høsten 99 vil hans familie i løpet av studietiden motta ca kr 170 000,- i kontantstøtte og utvidet barnetrygd. Dersom studiene må utsettes i ett år pga førstegangstjeneste vil beløpet bli redusert til ca 110 000,-. Som ytterligere grunn av økonomisk art er vist til diverse lån samt stipend fra arbeidsgi-

ver og lånekasse. VPVX har vist til at en eventuell studieplass kan reserveres til etter at førstegangstjenesten er avtjent. Søkerens høye alder har også vært viktig grunn for å avslå søknaden. Hva angår søkerens økonomiske argumentasjon er vist til den støtte som kan ytes ifm avtjeningen.

2.2 Barne- og familiedepartementet ved Y har opplyst at førstegangstjenesten ikke vil innvirke på samboers rett til kontantstøtte eller barnetrygd. Kontantstøtten gjelder for barn fra og med 1 år og til og med 3 år. Støtten utbetales dersom barnehage ikke blir benyttet.

Søkerens ovennevnte beregningsmåte over differanse i samlet støtte er av VPVST forstått slik at barna vil nå en alder som ikke hjemler kontantstøtte i senere del av studiet dersom utdanningen blir påbegynt fra høsten 99, mot tidligere i studiet dersom førstegangstjeneste må avtjenes fra høsten år 2000. Søkeren ser således gjennomføringen av studiet som mer økonomisk belastende dersom utdanningen må utsettes i ett år. Søkeren har opplyst at hans sivile status har forandret seg i løpet av de tre siste år ved at han har stiftet familie og blitt far til de nevnte barn. I samtale med departementet fremkom imidlertid at utvidet barnetrygd er ment for enslige forsørgerne. Sentralkontoret for folkeregistrering har opplyst at både søkeren og hans samboer er registrert med den samme adresse.

2.3 Kontantstøtte er betinget av at barnehage ikke blir benyttet. Søkerens ønske om utsettelse synes derfor også å være begrunnet ut fra et ønske om at samboer vil vente lengst mulig før hun tar arbeid og må plassere barna i barnehage. Dersom det innvilges utsettelse frem til tid for opphør av kontantstøtte for det minste barn (januar 2003) vil søkeren være 27 år før tjenesten blir påbegynt. Slik høy alder må sees mot de aldersbegrensninger som fremkommer av Vernepliktsloven. I lovens § 11 blir fastsatt at førstegangstjenesten – så vidt gjørlig – skal være avsluttet innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 22. Etter lovens § 12 kan plikt til førstegangstjeneste bortfalle dersom den ikke er påbegynt innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 28. Sett mot disse bestemmelser er det VPVST sitt syn at VPVX sin avgjørelse skal stå ved lag.»

I sitt avsluttende brev til klageren skrev Ombudsmannen bl.a. slik:

«Som kjent ble saken forelagt Vernepliktsverket – sentral stab til uttalelse med vårt brev datert 29 juni 99, hvoretter VPV har avgitt en uttalelse i brev datert 8 juli 99 (mottatt ved vårt kontor den 15 juli 99). Vernepliktsverket har ikke funnet grunn til å endre det påklagete vedtaket, og viser til de vurderinger som ble lagt til grunn ved klagebehandlingen. Kopi vedlegges.»

I samsvar med Ombudsmannens oppgave har vi på et nøytralt grunnlag vurdert om det påklagete vedtaket fremtrer som urettmessig eller om De er blitt usaklig forskjellsbehandlet.

Etter vernepliktslovens § 11 skal førstegangstjenesten så vidt gjørlig være avsluttet innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 22.

Etter gjeldende bestemmelser kan utsettelse med førstegangstjenesten vurderes dersom det foreligger vektige velferdsgrunner, herunder *avbrytelse* av ut-

danning som resulterer i at utdanningstiden kan bli vesentlig forlenget.

Det sees at De etter innkalling til førstegangstjeneste i januar 97 fikk innvilget utsettelse til januar 99. Etter en ny søknad fikk De innvilget utsettelse til juli 99.

I brev til Dem fra Vernepliktsverket avd X datert 16 oktober 98 er bl a opplyst:

«Utsettelsen gjelder bare for forkurset. Om du kommer inn på Høgskolen i Z - Ingeniørstudiet 1999, må du reservere studieplassen til du har avtjent førstegangstjenesten. Alle høgskoler og universiteter plikter å reservere plass på samme linje/studie til etter avtjent førstegangstjeneste.»

Deres søknad om ytterligere utsettelse, jfr brev datert 1 mars 99, er begrunnet med familiesituasjonen, økonomiske hensyn og påbegynnelse av ingeniørutdanningen.

Deres søknader og klage synes å være undergitt en grundig og korrekt saksbehandling fra Vernepliktsverkets side, og det kan ikke sees at VPV's vurderinger har bygget på feilaktige premisser med betydning for vedtaket. Vi kan derfor ikke se grunn til å rette noen kritikk mot Vernepliktsverkets vedtak i saken.»

IV

En vernepliktig -sykehuslege av yrke- var innkalt til en 3 uker lang repetisjonsøvelse som han forgjeves hadde søkt om utsettelse med. Søknaden om utsettelse var begrunnet med at repetisjonsøvelsen ville medføre store problemer for ham i hans doktorgradsarbeid og dessuten problemer for det sykehus hvor han arbeidet.

Klageren mente seg berettiget til fritak fra denne øvelsen med bakgrunn i vernepliktslovens bestemmelser om rett til utsettelse når vektige velferdsgrunner eller vektige samfunnsinteresser foreligger. FO/SAN som var behandlende administrative klageinstans fastholdt sitt avslag og viste til at klageren ikke hadde dokumentert tilstrekkelig sterke velferds- eller samfunnsinteresser.

Heller ikke Ombudsmannens nærmere undersøkelser ved det aktuelle universitet og hos hans arbeidsgiver avdekket nye momenter i saken, og den ble avsluttet med brev til klageren hvorav følgende refereres:

«Etter gjeldende regelverk kan utsettelse med repetisjonsøvelse vurderes dersom det foreligger vektige samfunnsinteresser, eller vektige velferdsgrunner. Sakens relevante kriterier for den skjønsmessige vurdering ble som kjent gjengitt i vårt brev til FO/Sanitätsstaben datert 4 februar 1999, hvoretter FO/SAN i brev datert 5 februar 99 har opprettholdt det opprinnelige vedtaket.

Kopi vedlegges.

Spørsmålet vedrørende vurderingen av vektige samfunnsinteresser og personlige velferdsgrunner er søkt nærmere belyst i telefonsamtale med FO/Sani-

tetsstaben den 8 februar 99 og i telefonsamtale med prof dr.med X.

For øvrig har vi forgjeves forsøkt å få telefonisk kontakt med Dem etter vårt brev datert 5 februar 99. Fra Sentralsykehuset i Y har vi den 9 februar 99 fått opplyst at De «avspaserer» frem til den 15 februar 99.

Etter de foreliggende opplysninger kan det ikke sees å foreligge tilstrekkelige vektige samfunnsinteresser i relasjon til en sedvanlig streng praktisering av regelverket. Når det gjelder vurderingen av Deres øvrige fremførte begrunnelser for søknaden kan det heller ikke sees at FO/Sanitetsstabens skjønnsutøvelse har bygget på noen feilaktige premisser med betydning for vedtaket. Vi kan derfor ikke se grunn til å rette kritikk mot Sanitetsstabens vedtak i saken.»

V

En vernepliktig, som forgjeves hadde søkt om fritak for militærtjeneste på medisinsk grunnlag, klaget til Ombudsmannen og skrev bl.a. slik:

«1. Jeg har lumbago ischias. Dette betyr at aktivitet utover det som er nødvendig i hverdagen skaper store problemer. Ryggglidelsen påvirker også ganglaget, og ved lengre gange blir jeg halt på høyre ben. Jeg kan vanskelig se at det er mulig å utføre den aktivitet som forbindes med avtjening av verneplikt (kopi av attest: vedlegg 2)

2. Jeg har meget svakt syn. På forespørsel har jeg fått vite at den øvre grensen for korreksjonsbehov for synet i forsvaret ligger på +/-5. Jeg har -6,5. Dette betyr at jeg trenger tre par briller for bruk i min hverdag som student. Brillene er for forskjellige avstander og lysforhold (kopi av attest: vedlegg 3).

Jeg finner det på grunnlag av dette underlig at jeg fremdeles erklæres tjenestedyktig.

Jeg vil med dette brevet be om at fritak vurderes på nytt. Begrunnelse for vedtaket utbes.»

Vedkommende avdeling av Vernepliktsverket tok med bakgrunn i klagerens brev saken opp til ny behandling og gjorde følgende vedtak:

«VPV/X har forelagt saken for ny vurdering til militærlegen. Etter en revurdering av saken fikk du kjennelsen UDYKTIG (UD) til militærtjeneste, og du er nå slettet i de militære ruller. Vurderingen er ikke gitt på bakgrunn av ditt brev til Ombudsmannen.

Innkallingen til tjeneste på rekruttskolen Værnes 7 september 1999 er annullert.»

Ombudsmannen kunne avslutte saken med følgende brev til klageren:

«Det vises til Deres brev av 2.d.m. og brev av 5.d.m. fra Vernepliktsverket, avd.X.

Etter ny legebedømmelse har vernepliktsmyndighetene gjort vedtak om å fritta Dem for verneplikten. For vårt vedkommende anser vi Deres klagesak som avsluttet hos oss.

Ombudsmannen tillater seg å gi Vernepliktsverket, avd.X honnør for særdeles rask og velvillig saksbehandling.»

VI

En vernepliktig klaget over ikke å ha fått innvilget sin søknad om utsettelse med repetisjonsøvelse i tiden 17.februar – 7.mars 1999.

Klageren som av yrke er finansanalytiker, hevdet at tidspunktet for øvelsen sterkt kolliderte med avleggelse av årsregnskaper for kundene til hans arbeidsgiver. Forsvaret ville påføre ham et uforholdsmessig stort inntektstap, idet hans lønn var provisjonsbasert. I tillegg hevdet klageren at repetisjonsøvelsen vil medføre ulemper for den fritidsutdannelsen han også var igang med.

Etter klagebehandlingen i Vernepliktsverkets stab hvor avslaget ble fastholdt, ble saken søkt klarlagt telefonisk med klageren. Herunder ble opplyst at klageren hadde fullført førstegangstjeneste i 1990–91, uten senere repetisjon. Han var blitt innkalt til repetisjonstjeneste i 1993, som han etter søknad hadde fått utsettelse med.

Etter klagerens nærmere betenkning, mottok Ombudsmannen en telefaks hvor klageren anmodet om annullering av klagesaken og avsluttet brevet slik:

«Jeg takker for rask behandling og god oppfølging til tross for at utfallet ikke gikk i min favør.»

Opptjening, tjenestetidens lengde, tjenestelettelser

Det er behandlet to saker i denne gruppe.

Den ene sak gjaldt klage over tjenestebelastningen for vaktsovdater. Saken ble i første omgang anbefalt behandlet i avdelingens Fellesutvalg. Under denne behandling ble det funnet en akseptabel løsning.

Den annen sak gjaldt søknad om forlengelse av førstegangstjenesten.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering, tilbakeføring i grad

I denne gruppe er det i år behandlet 4 journalførte saker.

En rekke overføringssaker er i tillegg ordnet ved telefonisk kommunikasjon med partene.

Det er Ombudsmannens erfaring at O+ -ordningen (fullført tjeneste ett sted) har medført en betydelig reduksjon i antall klagesaker vedrørende beordring/overføring.

I

I sin skuffelse skrev en vernepliktig til Ombudsmannen og anmodet om bistand med sikte på å få sitt ønske om hundeførertjeneste oppfylt.

Klageren skrev bl.a. slik:

«Noe av grunnen til at jeg søkte meg til sjøforsvaret var at jeg kanskje skulle få komme til mitt førstevalg blant tjenestestillingene, nemlig hundefør-

rer. På info – dagen om tjenestesteder / -stillinger, ble jeg derimot klar over at jeg ikke hadde tilfredsstillende syn for denne tjenesten. Jeg tok kontakt med de tjenestestedene som jeg hadde interesse for, og fikk der vite at synet ikke skulle ha så stor betydning (på tross av hva som stod i søknadsskjemaet). Jeg søkte som sagt ovenfor på førstevalget hundefører, og klarte de krav som ble satt på opptaksdagen. Deretter ble jeg intervjuet av en utsending fra hundeskolen, og fikk også vite at synet ikke skulle spille så stor rolle så lenge erfaring, interesse og fysikk tilfredsstilte hans krav. Ble også informert fra utsendingen at jeg skulle bli anbefalt i den stillingen.

Jeg er klar over at anbefalingen fra utsendingen ikke betyr at jeg er garantert stillingen, men lurer på om den ikke er vektlagt i det hele tatt?»

Det aktuelle beordringskontor i Sjøforsvaret forklarte saken bl.a. slik:

«Sjøforsvarets behov er styrende for fordelingsnemdas fordeling. Nemda tar hensyn til den enkeltes kompetanse, og ønsker blir også vurdert og imøtekommet dersom dette er mulig og forenlig med vårt behov. Når det gjaldt ditt ønske som hundefører tilfredsstilte du ikke kravet angående syn. Alle stillinger har fastsatte krav til helseprofil.

Når nemda ikke kan imøtekomme ønsker fra den enkelte, vil nemda prøve å finne en løsning som dekker vårt behov, i ditt tilfelle X festning, og da var det naturlig å plassere deg der siden dette var i nærheten av ditt hjemsted. Dette er med på å redusere forsvarrets utgifter ifm hjemreiser, samt at du faktisk også dekker et behov vi har ved stasjonen.»

Etter noen «oppklarende runder» brevlig og telefonisk, fant klageren å ville akseptere beordringen til nevnte festning.

Vervede og kvinnelige soldater

Det er behandlet en skriftlig klagesak i denne gruppe i 1999. Gruppen omfatter foruten ordinært vervet personell (grenaderer) også kvinner som utfører frivillig militærtjeneste, og menig personell i frivillig tjeneste utenlands. Det er Ombudsmannens erfaring at det kvinnelige personell som etter egen søknad gjør militærtjeneste, finner seg vel til rette i det militære miljø. Også rent fritidsmessig skjer det en positiv utvikling i Forsvaret hva angår forholdene for kvinners militærtjeneste. Selv om kvinnene fortsatt utgjør en svært beskjeden andel av soldatmassen må det ansees som positivt at jenter ikke sjelden velges som tillitsvalgt for soldatene.

I

En tidligere kvinnelig vernepliktig hadde under sin tjeneste ved Norbatt/Libanon blitt kjent med at det i hennes personellmappe forelå et notat fra en navngitt kaptein som inneholdt sterk kritikk av henne fremsatt i krenkende vendinger. Etter skriftlig krav fra henne var notatet lovet fjernet og tilintetgjort. Flere måneder senere oppdaget hun likevel at dokumentet fortsatt var i behold på hennes saksmappe.

Dette var bakgrunnen for at hun i juli 1999 oppsøkte Ombudsmannens kontor og fremla en skriftlig klage, hvorav bl.a. følgende fremgikk:

«Ved dimmisjon fra tjeneste i UNIFIL kontingent ---, ble jeg ved gjennomgang av min personalmappe presentert et mindre hyggelig skriv (se vedlegg 1). Tilstedeværende offiser fra X synes brevetts innhold var direkte graverende og rådet meg til å sende inn en klage på dette. Jeg sendte inn en klage datert 02.12.1997 (se vedlegg 2). I februar 1998 fikk jeg et svar på min klage fra X/FN-avd. med en bekreftelse at skrevet fra kaptein N.N. var fjernet fra min mappe.

Helt siden våren 1998 har jeg forsøkt å søke NATO tjeneste, uten å få kontrakt. I år søkte jeg også LIS (Luftforsvarets innsetningsstyrke) uten å få kontrakt. Jeg har søkt SFOR og sendte også inn en svarslipp med min godkjenning til å registrere meg som søker til KFOR. Jeg kontaktet Y hovedflystasjon for å få tilbake lege- og tannlegeerklæringer. Ved sannsynligvis en feil har de sendt meg alle papirer de hadde på meg. Blant disse papirene lå skrevet fra kaptein N.N. som skulle vært fjernet i februar 1998. Min søknad om tjeneste var påført en påskrift fra Vernepliktsverket om at de ikke kunne anbefale min søknad p g a skrevet fra kaptein N.N.

Dette har medført følgene for meg; jeg har ikke fått noen ny kontrakt som soldat, og det kan ha hatt innvirkning når jeg har søkt sivile stillinger i Forsvaret. Jeg har dessverre ikke noen kopi av brevet som ble sendt til meg med bekreftelse at skrevet var fjernet fra min mappe.»

Saken ble tatt opp med de ulike avdelinger i Forsvaret som var i besittelse av det angjeldende notat. Disse ble anbefalt å fjerne notatet. Noen måneder senere – og etter et par purringer – fikk Ombudsmannen bekreftet at dokumentet nå var destruert og fjernet fra klagerens personellmappe.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av materiell

I likhet med 1998 er det heller ikke i 1999 behandlet noen registrerte klagesaker i denne gruppe. Som opplyst i fjorårets melding var 1997 det første år siden ombudsmannsordningen ble etablert i 1952, at Ombudsmannen ikke mottok noen skriftlige klager vedrørende Forsvarets krav om erstatning overfor mannskaper som ved uaktsomhet påfører Forsvaret tap av militære uniformseffekter eller personlig utstyr. I 1996 ble det behandlet 6 slike klagesaker som alle ble avgjort i klagerens favør. I innberetningen for 1995 uttalte Ombudsmannen bl.a. følgende om disse spørsmål:

«Med bakgrunn i stadige telefonforespørsler synes det å herske stor uklarhet ved militæravdelingene når det gjelder regelverket for mannskapenes erstatningsplikt og reglene om erstatningsutmåling ved tap og skade på militært utstyr.»

At det hverken i 1997, 1998 eller 1999 er mottatt noen klager i denne gruppe må tas som et tegn på at

de forannevnte uklarheter nå er tilbakelagt og at militæravdelingens behandling av taps- og skadesaker nå er bragt i samsvar med gjeldende regelverk.

Underbringelse, transport, forlegningsforhold, hjemmeboerstatus

Det er i 1999 ikke behandlet noen registrerte klagesaker i denne gruppe.

Da det ofte synes å herske uklarhet vedrørende de gjeldende bestemmelser om soldatenes muligheter for å kunne bo hjemme under tjenesten refereres følgende retningslinjer:

«Med personell med «hjemmeboerstatus» menes i dette tilfellet vernepliktige mannskaper, vervede og elever ved militære skoler som under tjeneste etter søknad er innvilget tillatelse til å bo og spise privat. Hovedregelen er at nevnte personellkategorier forlegges og forpleies ved egen avdeling. Således kan Forsvaret ikke pålegge disse å bo og spise privat. Imidlertid kan avdelingens sjef ut fra beredskapsmessige og tjenestemessige hensyn innvilge «hjemmeboerstatus» basert på frivillighet og etter søknad i følgende tilfelle:

- a) når avdelingen ikke har tilfredsstillende forlegning eller forpleiningskapasitet.
- b) når sosialmedisinske- eller andre tungtveiende velferdsgrunner foreligger. Gifte og samboende med omsorg for barn gis prioritet.

Den som gis tillatelse skal til enhver tid holde avdelingen underrettet om nøyaktig adresse og eventuelt tlf.nr.

Vedkommende forplikter seg til å delta i alle typer tjeneste ved avdelingen for øvrig. Han/hun skal oppbevare sitt feltutstyr på vedkommende avdelings forlegning. Militære effekter som oppbevares privat skal være innelåst. Personell med hjemmeboerstatus kan tilståes reisegodtgjøring, erstatning for kost og kvarter etter gjeldende bestemmelser i FR del I pkt 1.2. og 4.9.»

Forsvarsdepartementet har ved brev av 6. okt. 1993 bestemt av FO skal være administrativt klageorgan i saker vedrørende hjemmeboerstatus.

Kosthold

Som i 1998 er det heller ikke i 1999 behandlet noen registrerte klagesaker vedrørende kostholdet. Det er Ombudsmannens erfaring at manskapene som regel opplever Forsvarets kosttilbud som svært tilfredsstillende, dog med unntak for enkelte måltider – slik det gjerne oppleves i et vanlig hjem.

Tjenesteforhold, sikkerhetsklarering, tjenestebevis

I 1999 er det behandlet 3 saker i denne gruppe. Til tross for et beskjedent antall konkretiserte klagesaker fra enkeltpersonell mottar Ombudsmannen stadig henvendelser fra manskapenes tillitsvalgte ved-

rørende tjenesteforholdene. De tillitsvalgte henvendelser og spørsmål har som regel bakgrunn i at avdelingen har mannskapsmessig underdekning i forhold til de daglige tjenesteoppdrag.

Ombudsmannen finner grunn til å innskjerpe avdelingslederens ansvar for den interne fordeling av tildelte mannskaper.

Det er avdelingslederens ansvar at tjenesteoppdragene fordeles mest mulig likt på de tildelte mannskaper ved avdelingen.

Mannskapsfordelingen bør bli et fast tema i avdelingens FU/SLU.

Permisjoner

Som tidligere år har Ombudsmannens kontor også i 1999 mottatt en rekke henvendelser vedrørende permisjonsspørsmål. Kun 2 av disse har medført behov for ordinær saksregistrering.

De fleste permisjonsspørsmål må løses ved bruk av telefon/telefaks idet klagen ofte innløper svært kort tid før permisjonen ønskes påbegynt. Etter permisjonsdirektivets bestemmelser kan fritidspermisjon innvilges først når rekruttene har fått tilfredsstillende opplæring. Denne opplæring skal være gjennomført innen 9 virkedager etter innrykk.

Ved brev av 4. august 1997 har FO innskjerpet overfor avdelingene at 9-dagers-regelen ikke må overskrides og at manskapene ved samme avdeling må behandles mest mulig likt mht.når «karantenetiden» oppheves.

I

En vernepliktig ønsket Ombudsmannens bistand for å få innvilget en uke permisjon for å delta i innhøstingen på sin onkels gård.

Søknaden var avslått med den begrunnelse at jordbrukspermisjon kun kan innvilges for arbeid på egen eller foreldres gård i en kritisk situasjon.

Saken ble tatt opp i en ny søknad fra klageren etter at anbefaling fra landbruksmyndigheter og arbeidskontoret var skaffet til veie. Det ble dessuten bekreftet at klageren over 6–7 år regelmessig hadde bistått sin enslige og ugifte onkel på gården.

Avdelingen fant etter dette å kunne innvilge den omsøkte permisjon som en ukes generell velferdspermisjon.

II

En vernepliktig som i ca. 5 uker forgiveves hadde forsøkt å få innvilget 7 dagers permisjon for å delta i en større sportsturnering, sendte et omfattende klageskriv til Ombudsmannen.

Med sikte på størst mulig oppslutning, hadde han samtidig også sendt brev om saken direkte til Forsvarsdepartementet.

Under Ombudsmannens saksforberedelse ble det opplyst at brevet til Forsvarsdepartementet var blitt videresendt til Forsvarets overkommando.

Permisjonssøknaden ble innvilget av FO. Ombudsmannen kunne etter dette avslutte saken med et brev til klageren med følgende konklusjon:

«Etter telefonhenvendelse til BN X kapt N.N. har vi i dag fått opplyst at De nå er gitt anledning til å delta på den omtalte landsturneringen.

På bakgrunn av de foreliggende opplysninger antas at saken kan betraktes som avsluttet ved vårt kontor.»

Disiplinærsaker

Det er i 1999 behandlet 3 registrerte saker i denne gruppen. I tillegg har kontoret mottatt en rekke skriftlige og telefoniske henvendelser fra refset personell hvor kontorets bistand har kunnet begrenses til veiledning om de ordinære klagemuligheter innen det militære system.

I motsetning til de øvrige forvaltningsområder er det innen disiplinærordningen i Forsvaret etablert to klageinstanser, idet Klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret mottar og behandler klager som den refsede innklager etter at den ordinære klageinstans har truffet vedtak i saken.

Dette «tre-trinnsystem» for administrativ behandling av disiplinærsaker endrer imidlertid ikke den refsedes rett til å forelegge saken for Ombudsmannen.

Tillitsmannsordningen

Det er heller ikke i 1999 behandlet noen klagesaker vedrørende tillitsmannsordningen. Det er Ombudsmannens inntrykk at soldatenes tillitsmannsordning er innarbeidet som en naturlig del av Forsvarets virksomhet og at mannskapene opplever ordningen som et godt egnet organ for ivaretagelse av soldatinteressene. Under Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret 1999 ble det for første gang valgt inn et kvinnelig medlem av sekretariatet for Landsutvalget. Det er grunn til å merke seg at de kvinnelige soldater ofte har en større andel av tillitsmannskorpset enn deres tallmessighet skulle tilsi. Dette tyder på at de kvinnelige soldater finner seg til rette innenfor tillitsmannsordningen.

Tillitsmannsutvalgene har som tidligere sendt referater fra sine møter. De tall som refereres nedenfor er bygget på referater fra møter i utvalgene. Statistikken føres i henhold til TMO-reglens pkt 1.4.

Hæren	42 (49) utvalg med 312 møter (340)
Sjøforsvaret	17 (31) utvalg med 76 møter (82)
Luftforsvaret	15 (24) utvalg med 95 møter (100)
Samlet	74 (98) utvalg med 483 møter (522)

Tallene for 1998 i parentes.

Som det fremgår av de ovennevnte tall synes møteaktiviteten i tillitsmannsorganene i 1999 å ha vært noe lavere enn i 1998. Det kan imidlertid ikke

utelukkes at det lavere antall kan ha sin årsak i svikende rapportering fra avdelingene. FO anbefales å foreta en nærmere undersøkelse og eventuelt innskjerpe plikten til å rapportere om møtevirksomheten.

Godtgjørelser – økonomiske forhold

Det er behandlet 4 registrerte klagesaker i denne gruppe.

I

En vernepliktig var kommet til at det var noe urimeelig ved Forsvarets praktisering av regler vedrørende reiseoppgjør ved dimisjon for soldater som anvender privat kjøretøy ved hjemreisen.

Klageren skrev bl.a. slik:

«Da vi i august 1998 ble innkalt til førstegangstjeneste mottok vi et spesialnummer av Forsvarets Forum, innrykk 1998. Dette nummeret inneholder informasjon om førstegangstjenesten, velferd, økonomi og sosialhjelp. På side 22 er det en artikkel om bilhold i Forsvaret.

Ut i fra dette har vi søkt om ekstra reisedager og refusjon av det beløp som Forsvaret ville hatt om vi hadde benyttet oss av fellesreisen.

Søknaden om reisedager ble avslått da garnisonen allerede hadde avsatt en dag til reising i forbindelse med fellesreisen. Dermed var det opp til oss om vi ville benytte oss av fellesreisen eller privatbil.

Når det gjaldt det økonomiske fikk fører av bilen innvilget refusjon av et beløp tilsvarende setepreisen for fly på fellesreisen, mens passasjerer ikke fikk refundert reisen. Disse ble avskrevet med at de skulle skrive reiseregning som om de hadde brukt fellestransporten. Dermed fikk de bare dekket det som buss/tog fra flyplassen og hjem hadde kostet. Dermed sitter Forsvaret igjen med «fortjenesten» på en avbestilt flyreise, og vi soldater må betale for å reise alternativt. Dette stiller vi oss undrende til!»

Klagerens avdeling redegjorde for saken bl.a. slik:

«X-garnison viser til Fredsregulativet del I (FR del I) pkt 4.1.5 hvor det omhandler bruk av privat transportmiddel når rutegående transportmiddel er mulig.

Dersom ikke tjenstlige eller andre årsaker er til hinder, kan utskrevne på reise bekostet av Forsvaret etter nærmere gitte bestemmelser og søknad, gis adgang til å benytte privat transportmiddel. Reiseavgjøring beregnes etter billettutgifter for offentlig kommunikasjon, billigste klasse og med fradrag av de rabatter som tilstås.

– *kostgodtgjøring/legitimerte overnattingsutgifter utbetales etter den reisetid som ville medgått hvis det aktuelle rutegående transportmiddel hadde vært benyttet.*

Når det gjelder utbetaling av reiseavgjøring til medpassasjerer står det skrevet i FR del I pkt 4.1.5 at det skal ikke utbetales reiseavgjøring til medfølgende passasjerer utover kostgodtgjørelse og overnattingsutgifter.

X tolker FR del I pkt 4.1.5 dithen at den vernepliktige ikke har krav på ekstra reisedager i fm kjøring av eget kjøretøy ved dimisjonsreise.»

Heller ikke Ombudsmannen kom til at de gjeldende bestemmelser for stønad til hjemreise ved dimisjon gav muligheter for medhold overfor klageren og skrev bl.a. slik i sitt avsluttende brev:

«X-garnison har i brev til Ombudsmannen datert 14 juni 99 avgitt en uttalelse som sees sendt Dem som gjenpartsadressat.

På bakgrunn av Deres henvisning til informasjon i Forsvarets Forum har vi også søkt spørsmålet telefonisk avklart med Forsvarsdepartementet.

Etter det som er fremkommet legges til grunn at soldatene i utgangspunktet har plikt til å følge de oppsatte fellestransporter i henhold til Bestemmelser for transporttjenesten i Forsvaret.

Riktignok kan det etter søknad innvilges bruk av eget kjøretøy i stedet for fellestransporter, når det gjelder overføring fra en avdeling til en annen, og ved skifte av standkvarter i begrenset utstrekning ved permisjon. Bestemmelsene som er inntatt i Permisjonsdirektivet gjelder imidlertid ikke ved dimisjon.»

II

Fra en vernepliktig mottok Ombudsmannen følgende brev:

«Jeg skriver til dere fordi jeg har kommet opp i en litt kjedelig situasjon.

Jeg er inne til førstegangstjeneste og blir dimittert den 060899, jeg har vært så heldig å komme inn på Befalsskolen for Hærens trenvåpen, som starter den 270799.

Etter samtale med 1.Fullmektig N.N., ved administrasjonsavdelingen ble jeg litt forundret over hvor urettferdig systemet er.

Ifølge Fredsregulativ. Del 1.pkt 1.6 har jeg ikke krav på dimisjongodtgjørelse, da det ikke er 1 måned fra jeg dimmer, til jeg begynner på befalskole. Jeg kan få dimisjongodtgjørelsen, men får da ikke utdanningsbonusen etter endt befalskole.

Det som plager meg er at de som dimitterte i mai og skal begynne på befalsskole får både dimisjongodtgjørelsen og utdanningsbonusen. Dette mener jeg er ganske urettferdig da det er snakk om relativt kort tid.

Jeg skjønner på en måte hvordan de har tenkt, da det menes at jeg ikke skal ut i det sivile og derfor ikke trenger disse pengene for å klare meg, siden jeg får tjenestetillegg. Men det er da ikke min feil at jeg måtte begynne min førstegangstjeneste i september istedenfor juli.

Da det er snakk om en ganske stor sum, føles det som om jeg og alle de andre som faller under dette regulativet nærmest må betale for å få ta den utdannelsen vi vil ha i Forsvaret.

I en tid der tallene på søkere til befalskolene i landet har gått dramatisk ned, synes jeg at Forsvaret kunne ha gitt meg den «belønningen» for å ha tjent landet mitt i ett helt år, og i tillegg vil ta befalsutdanning. Jeg tror ikke at dette regulativet skaper flere søkere, tvert imot.»

Ombudsmannen fant grunn til å gjøre Forsvarsdepartementet kjent med klagerens synspunkter og skrev slik til departementet:

«Ovennevnte mannskap har i brev til Ombudsmannen datert 31 mai 1999 gitt uttrykk for at reglene om dimisjongodtgjøring føles urettferdig for de som påbegynner befalsutdanning mindre enn 1 måned etter dimisjon fra førstegangstjenesten.

Slike mannskaper tilstås ikke dimisjongodtgjøring etter Fredsregulativet del I.

Mannskapet påpeker at de som dimitterte i mai og skal påbegynne befalsutdanning om kort tid, får både dimisjongodtgjøring og utdanningsbonus.

Vi anser det rimelig å gjøre Forsvarsdepartementet kjent med det nevnte syn (jfr vedlegg), idet FD bes vennligst avgi eventuelle bemerkninger før Ombudsmannen besvarer mannskapet.»

Fra departementet innløp følgende svar:

«Det vises til Ombudsmannens brev av 9 juni d å om ovennevnte.

Mannskaper som avbryter førstegangstjenesten for å påbegynne befalsutdanning, eller påbegynner befalsutdanning mindre enn 1 måned etter dimittering, tilstås ikke dimisjongodtgjøring da utdanningsbonus trer i stedet for dimisjongodtgjøring, jfr FR Del I kommentarene til pkt 1.6.

Mannskapet påbegynner sin befalsutdanning 27 juli 1999 kort tid før formell dimitteringsdato 6 august 1999. Han tilkommer således ikke dimisjongodtgjøring.

Alle som har gjennomført mer enn 6 måneder av sin førstegangstjeneste tilkommer i utgangspunktet full dimisjongodtgjøring, som imidlertid bortfaller ved overgang til befalsutdanning. Etter at dagsatser bortfalt ved beregning av dimisjongodtgjøringen ble det behov for å sette en avgrensning ift opptak ved befalsskole umiddelbart etter dimittering. Mannskaper som påbegynner sin befalsutdanning innen 1 måned etter dimittering anses, i likhet med de som går over til befalsutdanning i løpet av førstegangstjenesten, ikke å skulle etablere seg i det sivile liv.

Departementet kan forstå at dette kan oppfattes som urettferdig, særlig for dem som har gjennomført hele eller det meste av sin førstegangstjeneste.

Departementet er derfor innstilt på å foreta en ny vurdering av angjeldende bestemmelse etter ferien.»

Ombudsmannen skrev avsluttende slik til klageren:

«Som ledd i vår behandling av Deres klagesak, har vi funnet å ville gjøre regelansvarlig myndighet kjent med Deres anførsler i sakens anledning.

Således ble saken oversendt Forsvarsdepartementet til uttalelse ved vårt brev av 9 f.m. Departementets besvarelse foreligger ved brev av 13 d.m. som det vedlegges en kopi av til Deres informasjon.

Sakens utfall synes å være i fullt samsvar med de i dag gjeldende regler og i samsvar med tidligere praksis i et stort antall tilsvarende tilfeller.

Vi finner således ikke grunnlag for ytterligere tiltak i saken.

Vi legger imidlertid merke til at Deres klagesak kan ha bidratt til at dagens ordning vil bli nærmere vurdert med sikte på fremtidig praksis.»

Sykesaker

Det er behandlet 5 saker i denne gruppe mot 13 saker i 1998. 2 av årets klagere har fått medhold.

I

På vegne av sin sønn, som var kommet til skade under militærtjeneste, skrev en lege til Ombudsmannen med krav om bistand for å få innvilget «ei minnelig billighetserstatning.»

Av farens omfattende skriftlige redegjørelse fremgikk at sønnen under utførelse av vaktjeneste var blitt påført en kneskade som ved senere undersøkelser viste seg bare å kunne leges ved operativt inngrep. Det ble opplyst at soldaten ikke var blitt undersøkt av lege umiddelbart etter skadetilfellet, men tre dager senere sendt hjem på ordinær permisjon, fortsatt uten noen legeundersøkelse.

Under permisjonsoppholdet hadde han oppsøkt sivil lege som utskrev sykmelding for en uke utover permisjonsperioden og anbefalte raskest mulig operasjon.

Ved permisjonens utløp – fortsatt sykmeldt – var han anmodet om å vende tilbake til avdelingen – idet man mente at mannskapet ikke kunne ansees transportdyktig.

Ved tilbakekomst til avdelingen, var han ikke blitt behandlet som sykmeldt, men beordret til tjeneste, dog av lettere art. Etter dette følger en hektisk innsats av faren for snarest mulig å få sønnen innlagt på sykehus for operasjon av sin kneskade.

Et forsøk på å få innvilget støtte til operasjon ved en privat klinikk, blir avslått av FO/SAN. Ca. fem måneder etter skadetidspunktet blir sønnen operert ved sitt lokale offentlige sykehus. På dette tidspunkt var militærtjenesten fullført.

Slik saken nå lå an, ville faren på sønnens vegne kreve en passende billighetserstatning og avsluttet sin omfattende saksfremstilling slik til Ombudsmannen:

«På vegne av den forulempa synest eg utifrå den ovnfor nemde dokumentasjon og argumentasjon at han har krav på ei offentleg årsaking for det som har skjedd gjennom ei minneleg billighetserstatning og vonar at eg kan få hjelp til det frå Ombudsmannen utan at det vert ei offentleg sak.»

Meir tilfeldig har ein lege og tidlegare aktiv politiskar vorte kjend med denne saka og ikkje minst på oppmoding frå han har eg vorte bedt om i første omgang å leggja saka fram for Ombudsmannen.

Han ser dette som ei viktig prinsipp sak som ikkje berre går på denne soldaten sine legitime interesser, men som er vel så viktig for Forsvaret sin eigen integritet både innad og ute mellom folk.

Slik det har fungert i dette tilfelle og med den legemangel som vi har i Norge og som ikkje minst Forsvaret sine ansvarshavande ved militærforlegningane kjenner på kroppn, kan foreldra ikkje vera trygge på at barna deira har ei forsvarleg helseteneste på dei plassane der tenesta er mest krevjande og kanskje også viktigast.

Han gav også uttrykk for at det grensar til det fullstendig uakseptable måten Sanitetsstaben ved

Forsvarets overkommando gir uttrykk for å vera knebla i rigide heimlar om ikkje å ha lov til å bruka sunn fornuft for å få retta opp litt av den uretten som det i dette tilfelle er vist mot ein lojal mening.

Noko av det første som sonen min opplevde etter innrykk og for mange relativt harde rekruttskulen var at ein medsoldat fekk større og større vanskar på det psykiske plan som kammeratane såg, men utan at det vart intervert frå dei overordna. Litt seinare ut på førjulsvinteren tok han sitt eige liv.

Slik problematikk er svært vanskeleg i alle høve, særleg når ein avsidesliggende Garnison ikkje har eigen lege eller har tilgang til å innhente ekspert hjelp frå eit rimeleg nærområde. I Tidsskr Nor Lægeforen nr. 11 våren 1998 (Vedlegg V) skriv Lars Mehlum ved FO/SA mellom anna i ein artikkel om forebygging av sjølv mord blant unge side 1726:

«Forsvaret har sin egen helsetjeneste som tilross for legemangel i den sener tid, gir et godt helsetilbud til det vernepliktige personellet.» –

og så drøftar han vidare kva som vert gjort og bør gjerast når det gjeld suicid-forebygging.

Men som det skulle gå fram av denne saka som eg no legg fram for Ombudsmannen så er det ikkje berre når det gjeld vanskeleg psykisk problematikk Forsvaret har store problem med å gi eit godt helsetilbud for dei vernepliktige, men også når det gjeld å yta vanleg somatisk medisinsk hjelp gjennom godt, praktisk skjønn.

At Forsvaret så i ettertid på ein arrogant måte avslår eit raskt behandlingstilbud innafor den norske velferdsstaten utan å gå igjennom den helsedokumentasjon dei sjølve har bedt om for å kunne retta oppatt ein del av den fatale feilvurderinga som vart gjort, – noko som diverre ikkje er muleg ved suicid, gjer at eg på ingen måte kan seia meg samd med forfattaren om at Forsvaret gir eit helsetilbud som foreldre og menige kan ha tillit til.

Framtidig korrespondanse skal rettast til undertegna.»

Etter forutgående drøftelse ble saken tatt opp med Juridisk avdeling i FO/P i et brev slik:

«N.N. har på vegne av sønnen Y i brev datert 25 mai 99 anmodet om Ombudsmannens bistand i anledning ovennevnte sak.»

Ombudsmannen (OFF) har som kjent adgang til å foreta en nøytral og etterfølgende vurdering av saksbehandlingen hvor personell føler seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltnings- og klageorgan i Forsvaret.

Skjønsmessige vurderinger av medisinsk faglig karakter har OFF imidlertid ikke adgang til å overprøve.

Etter gjennomgåelse av de mottatte dokumenter kan erstatningskravet bl a synes relatert til en påstand om ansvar som følge av X's opptreden i tiden etter den omtalte kneskaden.

På bakgrunn av klagerens anførsler og i samsvar med vanlig praksis anses det riktig at Forsvarets overkommando behandler saken i første omgang.

Sakens dokumenter vedlegges.

Som gjenpartsadressat meddeles N.N. om adgangen til å be om Ombudsmannens etterfølgende kontroll av den forestående saksbehandling i Forsvaret.

Samtidig anbefales at det ettersendes til FO en fullmakt til å opptre på vegne av Y.

For eventuelle ytterligere spørsmål kan N.N. gjerne ta telefonisk kontakt med undertegnede.»

Ombudsmannen har ikke hørt noe i sakens anledning senere.

II

Fire uker før fremmøte til militærtjenesten skrev en vernepliktig sammen med sin forlovede til Ombudsmannen med anmodning om bistand for å bli fritatt grunnet sykdom. Brevet avdekket en svært problemfylt tilværelse for begge vedkommende.

Begge skildret sine rusproblemer, psykiske lidelser og flere selvmordsforsøk. Klageren hadde over en viss tid vært under behandling i psykiatrisk poliklinikk. Behandlingen var avsluttet etter klagerens rømning hjemmefra. Under flukten var han blitt etterlyst i radio og TV. En omfattende ettersøkningsaksjon hadde medført at han valgte å oppsøke en venninne av seg som han kjente til hadde tilsvarende problemer. Det var henne han nå var forlovet med. Begge hevdet at militærtjenesten ville ødelegge den positive utvikling de nå var inne i. Ved gjensidig hjelp hadde de nå kommet ut av det daglige rusbehov, og begge hadde skaffet seg jobb.

En uttalelse fra kommunelegen bekreftet at det var gode grunner for å gjøre en ny legebedømmelse av klagerens medisinske tjenestedyktighet.

Etter å ha drøftet saken med klageren og hans forlovede, valgte Ombudsmannen å anbefale de to å ta saken opp med den innkallende avdeling av Vernepliktsverket.

Ombudsmannen skrev bl.a. slik – med kopi til vedkommende VPV-avdeling:

«Etter telefonsamtalen med Dem i dag legges til grunn at De er innkalt til avtjening av militærtjeneste fra oktober 99.

For øvrig forstår vi det slik at De mener å være udyktig til militærtjeneste, og at De derfor ønsker å få en ny medisinsk bedømmelse av militær lege.

Deres problemer sees bekreftet i legeerklæring fra kommunelege X, datert 25 august 99.

Ombudsmannens oppgave består i å foreta en nøytral vurdering dersom personell skulle føle seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltnings- og klageorgan i Forsvaret.

Skjønnsmessige vurderinger av medisinsk faglig karakter har ombudsmannen ikke adgang til å overprøve.

Klage over legekjenninger kan imidlertid bli bedømt av militær legemnd.

Det forutsettes etter samtalen at De nå vil ta kontakt med Vernepliktsverket – avd Y, idet De ikke har opplyst Forsvaret om problemene etter innkallingen til militærtjenesten.

Etter avtale oversendes kopi av Deres brev m/bilag og nærværende brev til Vernepliktsverket avd Y.

Som avtalt blir saken å stille i bero ved vårt kontor inntil vi eventuelt skulle høre nærmere fra Dem.»

Etter dette brev har Ombudsmannen ikke hørt mer fra klageren.

III

Mange henvendelser til Ombudsmannen gjelder spørsmål om muligheten for fritak for militærtjeneste av helsemessige årsaker.

Ofte mener den innkalte at hans helsetilstand har forverret seg etter sesjonen, og at han derfor med henvisning til legeattest bør kunne bli fritatt for å møte til tjeneste.

Ikke sjelden er slike henvendelser kombinert med et subsidiært krav om utsettelse dersom endelig fritak ikke kan oppnås.

En slik klage ble behandlet av Ombudsmannen i juni 1999 og kan stå som eksempel på vår besvarelse av denne type saker:

«Det vises til Deres brev datert 5 juni 1999 i anledning ovennevnte sak.

Ombudsmannen har adgang til å foreta en nøytral vurdering dersom personell skulle føle seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltnings- og klageorgan i Forsvaret.

Skjønnsmessige vurderinger av medisinsk faglig karakter har Ombudsmannen ikke adgang til å overprøve.

Klage over en militær legekjenning kan påklages til militær legemnd.

I brev fra Vernepliktsverket avd Hamar datert 3 juni 99 er opplyst at Deres sak er vurdert av militær legemnd. For øvrig er øverste klageorgan i medisinsk faglige spørsmål Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben.

Etter fremmøte til militærtjenesten vil personellet få adgang til en ny medisinsk bedømmelse og i denne forbindelse gis det adgang til å fremlegge ytterligere legeattester m.m.

Når det gjelder sakens subsidiære spørsmål om utsettelse med førstegangstjeneste må opplyses at utsettelse kan vurderes etter angitte kriterier i retningslinjer vedrørende omsorgsansvar, utdanning, andre vektige velferdsgrunner eller når samfunnsinteresser krever det.

Med hensyn til utsettelse grunnet utdanning vises til vedlagte kopi av Forsvarssjefens retningslinjer.

For avklaring av ytterligere spørsmål anbefales at De tar telefonisk kontakt med vårt kontor, idet saken blir å stille i bero inntil vi hører nærmere fra Dem.»

Sosiale saker

Det er i årets løp behandlet 11 saker i denne gruppe mot 6 saker i 1998. Til sammenligning kan nevnes at klageantallet i denne gruppe har hatt følgende utvikling i 90-årene:

1990	49 saker
1991	25 saker
1992	19 saker
1993	18 saker
1994	11 saker
1995	10 saker
1996	7 saker
1997	7 saker
1998	6 saker

Årsaken til det reduserte antall klager vedrørende sosialsaker antas å være at velferdskontorene og FO har ervervet seg gode rutiner og økt ekspertise på

behandling av soldatenes sosiale problemer. De senere års revisjon av sosialkatalogen (regelverket) har også medført en bedre tilpasning av stønadsreglene i forhold til soldatenes faktiske behov.

I

En vernepliktig klaget til Ombudsmannen idet han mente å ha fått innvilget et utilstrekkelig beløp som botillegg.

Ved gjennomgang av klagerens saksdokumenter fremkom at mannskapet, som sammen med to andre leiet en leilighet, hadde fått innvilget dekning for sin part av husleien, TV-lisens og forsikringer. Derimot var det ikke innvilget noe til dekning av strømutfgifter.

Under behandlingen ble spørsmålet om mannskapets sannsynlige andel av strømforbruket drøftet med både huseier og kraftleverandør. Da det samlede kraftforbruk endelig lot seg dokumentere, kunne Forsvarets myndigheter innvilge klageren 1/3 av dette som ble etterbetalt med ca. kr 270,- pr. måned. Klageren var tilfreds med denne løsning.

II

En vernepliktig ønsket Ombudsmannens bistand med sikte på å få innvilget sin søknad om bostønad.

Søknaden var avslått så vel av hans tjenestegjørende avdeling som av FO etter innhentet uttalelse fra Forsvarsdepartementet.

Av saksdokumentene fremgikk at mannskapet på vegne av seg selv og sin samboer hadde inngått avtale om leie av en leilighet med en gårdeier. Leieprisen var satt til kr 4.400,- pr. måned som etter avtalen skulle innbetales ved mannskapets arbeid for gård-eieren.

Ytterligere to andre var leietakere i samme leilighet, uten at deres andel av leieprisen lot seg bringe på det rene. Søknaden var avslått med den begrunnelse at leieforholdet etter opplysningene syntes å være ledd i et ansettelsesforhold hvor klageren hadde opplyst at han etter endt militærtjeneste ikke ville fortsette i utleiers tjeneste, men påbegynne studier.

I sin klage benektet mannskapet at det forelå en slik arbeidsforpliktelse til leieforholdet. Da dette imidlertid ikke lot seg nærmere dokumentere, ble avslaget fastholdt, og klageren har senere ikke latt høre fra seg.

III

Ombudsmannen avsluttet i 1999 en klagesak vedrørende bostøtte som hadde versert siden 1997.

På vegne av den vernepliktige var det sendt inn klage fra en advokat. Det var klaget over at Forsvaret ved beregningen av bostøtten ikke hadde tatt med antatte, men ikke dokumenterte, renter på boliglån.

Klageren gjorde også krav på lagerleie, flyttekostnader, leieutgifter for midlertidig bosted og rentestønad for lån til tomtkjøp.

Ved en feiltakelse hadde klageren fått utbetalt 100% bostønad før det endelig ble klarlagt at den vernepliktige ikke var enslig men samboende, og således kun var berettiget til 50% stønad. Det ble fra klagerens side også antydning at han ikke var å betrakte som samboende i støttereglenes forstand. Det var dessuten noe uklart med hensyn til hvilken periode samboerskapet hadde bestått.

Etter flere forsøk på å bringe på det rene de faktiske forhold i saken, ble FO anmodet om å avgi en nærmere redegjørelse.

I forbindelse med denne redegjørelse lot FO innhente en uttalelse fra Forsvarsdepartementet.

Fra departementet innløp følgende brev:

«Advokatfirma Y forutsetter at N.N. er berettiget til all tidligere utbetalt stønad samt

- lagerleie Z
- flyttekostnader
- leie X 2½ mnd
- rentestønad tomtelån.

Det forutsettes videre at Forsvaret er forpliktet til å dekke enhver husleie som dokumenteres.

Departementet vil bemerke at dekning av utgifter til lagerleie, flytting og renter på tomtelån ikke omfattes av bestemmelsene i Fredsregulativet Del I, jf Tff undergruppe 571 B. Dekning av slike utgifter må vurderes i det enkelte tilfelle og kan eventuelt innvilges ved dispensasjon fra gjeldende bestemmelser. Forsvaret vurderer også rimeligheten av en leie i forhold til størelse, standard beliggenhet mv. Leieforhold hos nær familie vurderes særskilt. I foreliggende tilfelle var utleier i familie med leietakers (tidl) samboer. Det har også vært uklart hvorvidt X var å betrakte som lager for innbo eller om N.N. også bodde på stedet. Det foreligger en uttalelse fra X.X. om at N.N. fikk satt leiligheten i stand i løpet av de to første månedene slik at han også kunne bo der.

Tjenestestedet har bekreftet at N.N. allerede har fått innvilget bostønad med ca kr 40 000,- (kr 33 000,- utbetalt til Y.Y. og kr 7381,- utbetalt direkte til N.N.) I påtegning fra Krigsadvokatene for Sør-Norge 9 jan 98 antas det at N.N. har fått utbetalt kr 17 875,- i uberettiget støtte, men at man ikke kan føre bevis og således ikke har noe grunnlag for å krevne tilbakebetaling.

Departementet vil i denne sammenheng vise til praksis mht fortsatt 50% dekning når samlivsbrudd ikke kan dokumenteres/sannsynliggjøres.

På grunnlag av de opplysninger som foreligger, bl a Y.Y.s uttalelse i brev av 4 mai d å, er departementet enig i Forsvarets overkommandos vurdering om at boforholdet må betraktes som bofellesskap. De reelle kostnadene i bofellesskapet, som er dokumentert tidligere, utgjør et langt lavere beløp enn det som allerede er utbetalt.

Forsvarets overkommando har gjort anstrengelser for å komme frem til en ordning i saken, uten at dette har lyktes. N.N. har på sin side ikke overholdt klagefrister eller fremmet saken tjenestevei med nødvendige dokumentasjoner. Slik saken står snart 2½ år etter at N.N. har dimittert, er det departementets oppfatning at den er å anse som avsluttet fra Forsvarets side. Departementet kan ikke se at N.N. er berettiget til ytterligere bostønad fra Forsvaret.»

FO sluttet seg til departementets konklusjon som også ble meddelt den prosederende advokat.

Klageren har senere ikke latt høre fra seg.

IV

En vernepliktig klaget etter å ha fått avslag på søknad om dekning av billånsrenter.

Klagerens mor skrev slik til Ombudsmannen:

«Viser til telefonsamtale av 20.09.99 og oversender alle saksdokumenter vedr. ovennevnte. Som det framgår av brevet datert 9.09.99 med ref. 1999/2948 har jeg fått innvilget økonomisk stønad til dekning av ulykkesforsikring, men ikke renter og omkostninger på billån selv om jeg har fått etter flere forsøk av søknad til Gjensidige bank innvilget avdragsfrihet på nevnte lån.

Jeg har lyst å sitere fra brosjyren «Velkommen til førstegangstjeneste» hvor det står under avsnitt Alle utgifter dokumenteres: «Det forutsettes at långiver har innvilget avdragsutsettelse på lån, dersom renter og omkostninger skal kunne dekkes av Forsvaret.»

Det framgår ikke hvilken type lån dette gjelder og derfor har jeg søkt om dette i håp at vilkårene er tilstede som vi fortsatt tror at de er.

Vi ber Dem med dette å se på saken og komme med en objektiv vurdering.»

Etter å ha gjennomgått saksdokumentene og innhentet ytterligere opplysninger, tilskrev Ombudsmannen klageren slik:

«Det vises til Deres brev datert 21 september 1999 i anledning avslaget fra Forsvarets overkommando (FO) på Deres søknad og klage i ovennevnte sak.

Ombudsmannens oppgave er å foreta en nøytral vurdering med sikte på en så vidt mulig lik praktisering av gjeldende bestemmelser for personellet.

Etter sakens gjennomgåelse må bemerkes at det ikke finnes noen bestemmelse som gir rett til dekning av billånsrenter m.m. under førstegangstjenesten.

Derimot kan det etter Tjenestereglement for Forsvaret (TfF) gr 57 vurderes tilståelse av sosial stønad, som støtte til gjeldsrenter og omkostninger på lån til *nødvendig utstyr/verktøy i forbindelse med arbeid i hovedfunksjonen*. (TfF ugr 571 B IV).

Før en eventuell behovsprøving av sosial stønad må flere bestemte kriterier være oppfylt.

Fra regelverket kan bl.a. nevnes:
TfF ugr 571 B IV pkt 2 d:

«at arbeidsgiver bekrefter at utstyret er en del av *ansettelsesvilkårene*, eller på annen måte dokumenterer at utstyret er helt nødvendig for utførelsen av selve arbeidet. Regnskapsfører/revisor bekrefter utbetaling av godtgjørelse for yrkesnødvendig utstyr.» (uthevet her)

Pkt 2 e:

«at mannskapet skal tilbake til samme/tilsvarende arbeid etter førstegangstjenesten, med samme behov for utstyr.»

Vi har notert Deres henvisning til følgende formulering i brosjyren – Velkommen til førstegangstjeneste -

«Det forutsettes at långiver har innvilget avdragsutsettelse på lån, dersom renter og omkostninger skal kunne dekkes av Forsvaret.» (uthevet her)

Kriteriet om avdragsutsettelse er således kun ett av de flere omtalte kriterier som må være oppfylt før eventuell behovsprøving av sosial stønad kan bli vurdert.

Etter vårt syn har FO gitt en korrekt beskrivelse av det gjeldende regelverket, og i relasjon til Deres gitte begrunnelse for søknaden, kan det ikke sees at FO's vedtak er basert på noen feilaktige premisser.

Med sikte på en så vidt mulig lik behandling av personellet kan vi ikke se noen grunn til å rette kritikk mot det vedtaket som er truffet av X og FO.»

V

En vernepliktig ønsket Ombudsmannens medvirkning til å få innvilget stønad til 50% dekning av hans samboers boutgifter.

Søknaden var avslått med den begrunnelse at søkeren ikke oppfylte kravet om minst fire måneders forutgående botid.

Klageren skrev bl.a. slik:

«Jeg kan ikke skjønne at det skal være så vanskelig å skjønne at dette har hvert planlagt i lang tid. Hvis hun kom inn på skole, og ikke skulle bo hjemme hos foreldrene sine, hadde vi bestemt oss at vi skulle flytte sammen. Jeg/vi kunne ikke slutte skolen eller søke om enda ett års utsettelse fordi vi da visste at vi kunne få bostønad av Forsvaret. Jeg trenger penger for å betale mine utgifter. Jeg sender alle papirene til dere og håper på støtte fra dere. Dere kan selv tenke/skjønne hvordan det er å skylde penger. Det er ikke så veldig gøy å ta ut gratis-reiser, sende pengene hjem, for å betale for der jeg bor. Jeg har utgifter på der jeg bor og jeg har fortsatt lyst til å bo der etter endt militærtjeneste.»

Av saksdokumentene fremgikk at klagerens samboer hadde overtatt en mindre leilighet på studiestedet fra 1.september 1999.

Klageren hadde påbegynt sin militærtjeneste 30.juni samme år. Noe samboerskap før september 1999 lot seg ikke dokumentere. Den aktuelle leieavtale var inngått mellom utleier og klagerens samboer alene.

Saken ble i første omgang drøftet telefonisk mellom klageren og Ombudsmannens kontor.

Til tross for påminnelse har klageren senere ikke latt høre fra seg.

VI

En vernepliktig hadde søkt om bostønad for leieutgifter til en leilighet han leiet av sin far.

Søknaden var avslått med henvisning til at hans husleieinnbetalinger var mangelfullt dokumentert, at han selv hadde bekreftet å ikke ha ført egen husholdning og at det ikke forelå noen offentlig bekreftelse på at lokalene var godkjent for boligformål.

I sin henvendelse til Ombudsmannen fremholdt

klageren at Forsvarets oppstilte dokumentasjonskrav var urimelige, idet han viste til at han ved et par anledninger hadde overført et større beløp til farens bankkonto. Den oversendte tegning av boligen burde være tilstrekkelig bevis for leilighetens anvendelighet som bolig, mente klageren.

Ved Ombudsmannens gjennomgang av saken merket man seg også at leieavtalen hadde utløp samtidig med mannskapets dimisjon og at kontrakten inneholdt en uklarhet med hensyn til om leiesummen, kr.3.500,-, gjaldt pr.måned eller pr.kvartal. På Ombudsmannens anmodning redegjorde FO slik for saken:

«I vedtak fra FO/P-IV, datert 30.07.98, går det fram at mannskapet ikke fikk medhold i sin klage på avslag om behovsprøvd bostønad. Avslaget begrunnes i at kriterier for å få tilstått bostønad ikke var oppfylt, jfr.Tjenestereglementet for Forsvaret – ugr-571B, ua XI pkt 5a og 6a som sier:

Til pkt.5a:
Dokumentasjonskrav:

«Husleiebok, husleiekontrakt eller annen gyldig dokumentasjon på husleie. Originale kvitteringer forevises. Bekreftede kopier for betalt husleie for de siste måneder legges ved.»

Kommentarer

Mannskapet møtte til førstegangstjeneste den 06.01.98. Husleie er oppgitt å være kr.3.500,- pr.mnd. Utleier er mannskapets far. Det kommer frem av saksdokumentene at mannskapet har bekreftet ovenfor Lt.X ved FO, at han ikke fører egen husholdning og at han spiser hos foreldrene.

FO ser av saksdokumentene at det foreligger to bankutskrifter fra Sparebanken XX. Den ene gjelder for perioden 01.03.97 – 31.03.97 – altså 9 måneder før fremmøte til førstegangstjeneste. Det var her understreket og vist til «24.03.97 Overførsel til ....: kr.14.897,-». Forsvarets overkommando kan ikke se av saksdokumentene at dette gjelder husleie.

Den andre bankutskriften er for perioden 01.11.97 – 30.11.97. Her går det fram at det er overført kr.25.250,- til mannskapets far, X, men det fremgår ikke at dette beløpet er innbetalt husleie.

Mannskapet sier i sin klage at leiebeløpet etter avtale med utleier ble innbetalt i 2 omganger, og at det i disse beløpene inngår «diverse oppgjør innen familien.» Krav til dokumentasjon er oppfylt på det punkt at mannskapet kan vise til husleiekontrakt, men FO vurderte disse to bankutskriftene til ikke å fylle krav til dokumentasjon om at husleie var innbetalt eller sannsynliggjort ved disse.

Til pkt. 6a:

«Ved boforhold hos nær familie innvilges normalt ikke botillegg, unntaksvis hvis teknisk etat i hjemkommunen dokumenterer at boforholdet gjelder selvstendig boforhold som i generasjonsbolig eller tilsvarende.»

«Med selvstendig boforhold menes at mannskapet skal kunne forestå egen husholdning i eget kjøkken, og at det er eget oppholdsrom/soverom, eventuelt en kombinasjon av disse. Dessuten bør leiligheten/boforholdet inneholde eget toalett/dusj.»

Kommentar

I saksdokumentene foreligger en hustegning, og ikke et skriv fra teknisk etat om at leieobjektet det søkes bostønad for, er godkjent av Teknisk etat i Y kommune.

Krav til dokumentasjon på dette punkt er heller ikke tilfredsstillende og kriteriene for å få tilstått bostønad er ikke oppfylt.

Det går fram av saksdokumentene at det er tre personer som leier rom i underetasjen i dette huset, og som har egne husleiekontrakter.

Konklusjon

Forsvarets overkommando etterkommer herved Ombudsmannen for Forsvaret sin anmodning om redigjørelse i saksforholdet. Jfr. ovennevnte begrunner FO forholdene for opprettholdelse av avslaget.»

I sin kommentar til det ovenstående fastholdt klageren overfor FO at de innsendte dokumenter etter hans mening burde være tilstrekkelig dokumentasjon for å kunne få søknaden innvilget.

Noe nytt initiativ i saken overfor Ombudsmannen foreligger ikke fra klageren.

Forsvarets skolevirksomhet

Det er i årets løp behandlet 3 saker i denne gruppe mot 8 saker i 1998. De hyppigste klagetema i denne gruppe gjelder klager over ikke-beståtte opptaksprøver til befalsskole.

I

En kvinnelig befalsaspirant klaget over ikke å ha blitt opptatt som befalselev etter at hun ved gjentatt forsøk hadde gjennomført 3000 m testløp innenfor maksimaltiden.

Løpet var imidlertid blitt underkjent p.g.a. at det under testløpet hadde forekommet flere tilfeller av fysisk kontakt mellom klageren og en medaspirant.

Som klageinstans begrunnet Hærstaben avgjørelsen bl.a. slik:

«Hærstaben har på nytt vært i kontakt med Befalsskolen for X og fått opplyst at befalseleven ble mer eller mindre dyttet gjennom løypa. Dette ble observert av både befal og medelever og resultatet ble at løpet ble underkjent grunnet fusk.»

Til tross for påminnelse har klageren ikke kommentert saken nærmere, og saken ansees dermed som avsluttet for vårt vedkommende.

BEFALSSAKER

Det er behandlet 25 saker i denne gruppe i 1999 mot 22 saker i 1998. I 7 av sakene er avgjørelsen endret i favør av klageren. De fleste klagesaker fra befalet finner en i kategoriene tilsetning, forbigåelse og økonomiske forhold. Det forekommer også klager i forbindelse med tjenesteuttalelser. Fra vernepliktig befalet (ikke tjenestegjørende befalet) er det behandlet en del klager vedrørende avslag på søknad om utsettelse med repetisjonsøvelse.

Som nevnt behandler Ombudsmannen en rekke klager fra offiserer som mener seg forbigått ved tilsetninger/utnevninger. Det skal i den anledning minnes om at tilsettingsmyndighetenes plikt til å foreta en bedømmelse av kandidatens totale realkompetanse for den konkrete offisersstilling ofte fremstår som et utpreget skjønnsstema. På denne bakgrunn er tilsettingsorganet heller ikke pålagt noen plikt til å begrunne tilsetningsvedtak overfor søkerne.

Etter disponering av befalet på søknadssystemet forutsettes at Ombudsmannen skal kunne kontrollere om det er bygget på en saklig sammenlignende vurdering av søkerens realkompetanse for stillingen. I denne forbindelse må Ombudsmannen bl.a. kontrollere de premisser som faktisk ble lagt til grunn ved de skjønsmessige vurderinger foretatt av innstillings- og tilsettingsmyndigheten.

I henhold til Forsvarets personellhåndbok bør forslag til valg av kandidater minimum omtale de 3 best kvalifiserte søkerne. Innstillingen av 3 søkere i prioritetsrekkefølge skal begrunnes. For Ombudsmannens kontroll med tilsettingssaker for befalet har imidlertid innstillingsmyndigheten svært ofte utarbeidet begrunnelser for innstillingen i ettertid, dvs. etter at Ombudsmannen har bedt om innsyn i sakens dokumenter.

Slike begrunnelser utarbeidet i ettertid finnes ikke tilstrekkelig, idet Ombudsmannen må gis mulighet til å kontrollere de premisser og begrunnelser som faktisk ble lagt til grunn av tilsettingsmyndigheten før det aktuelle vedtaket ble truffet.

For Ombudsmannens kontroll av disse tilsettingssakene bør Forsvarets rutiner bli bedre. Den praksis som følges ved tilsetning av sivile tjenestemenn i Forsvaret kunne for så vidt tjene som forbilde ved tilsetning/disponering av befalet, idet etterlevelsen av de prinsipper og regler som gjelder i henhold til tilsetningsreglementet for sivile tjenestemenn synes adskillig enklere å kontrollere.

Med virkning fra 1. september 1998 har FO iverksatt «Forsvarets personellhåndbok» (FPH) som er et samlet regelverk for personellpolitikken i Forsvaret. Håndboken innledes med et avsnitt om «For-

svarets verdigrunnlag» slik forsvarssjefen har formulert denne.

Del A i håndboken redegjør for Forsvarets personellpolitikk generelt. Del B inneholder bestemmelser om forvaltning av befalet, mens del C og D omhandler forvaltning av h.h.v. sivile og vervede. Ved iverksettelse av Forsvarets verdigrunnlag og Forsvarets personellpolitikk, («Forsvarets personellhåndbok»), settes følgende dokumenter ut av kraft (gjelder alle versjoner):

- Forsvarssjefens grunnsyn på ledelse
- Forsvarssjefens personellpolitiske retningslinjer
- Generalinspektøren for Hærens grunnsyn på ledelse
- Generalinspektøren for Hæren personellpolitiske retningslinjer
- Sjøforsvarets mål og verdigrunnlag
- Generalinspektøren for Sjøforsvarets personellpolitiske retningslinjer for forvaltning av befalet
- «PS-SST til FLAPS del o.Nr 2/92 – Permisjoner uten lønn»
- «PS-SST til FLAPS del o.Nr 3/92 – Bruk av midlertidig høyere grad»
- Luftforsvarets personellpolitiske retningslinjer og handlingsplan (HFL 170 – 3)
- Alle Heimevernets personellrelaterte policydokumenter, unntatt Generalinspektøren for Heimevernets (GIHV) Grunnsyn av 1998 og Direktiv for Heimevernets anvendelse av 1990.

Øvrige forsvarsgrensvise dokumenter med særbestemmelser er under gjennomgåelse av respektive grenstaber og revideres opp mot FPH.

I

En major ønsket Ombudsmannens bistand med sikte på å få tildelt utvidet stønad til flytteutgifter.

Klageren hevdet å vite at Forsvaret tidligere hadde innvilget full dekning av flytteutgiftene, også når fritidsbåt inngikk i flyttelasset, og flyttekostnadene av denne grunn hadde oversteget stønadssatsene i Flytteregulativet.

Flyttingen hadde sammenheng med at majoren var blitt pensjonert og skulle flytte tilbake til sitt opprinnelige hjemsted. Hans tjenesteavdeling hadde med henvisning til majorens 40-årige tjeneste i Forsvaret støttet søknaden og anbefalt dispensasjon fra stønadsreglene.

En hovedsak til at flyttekostnadene var blitt vesentlig høyere enn satsene i Flytteregulativet, var at klagerens fritidsfiskebåt inngikk i flyttelasset.

I forbindelse med Forsvarsdepartementets behandling av dispensasjonssøknaden var det blitt innhentet uttalelse fra Adm. og arbeidsdepartementet (AAD) som fagdepartement i statlige regulativsaker.

I AAD var en mindre overskridelse av maksimumssatsene blitt akseptert, mens overskridelsen som hadde sammenheng med hans fritidsfartøy ikke ble ansett som flyttegods.

Departementet uttalte bl.a.:

«AAD finner imidlertid ikke å kunne samtykke i dekning av flytting av båt fra X til Y. Flytteregulativet er ment å skulle dekke rimelige utgifter i forbindelse med flytting av flyttegods. Flytting av båt anses ikke som flyttegods og er derfor utenfor de forhold flytteregulativet er ment å skulle dekke.»

Under Ombudsmannens behandling av saken fremkom at man i løpet av de siste 5 år konsekvent hadde avslått denne type søknader når transport av båt – uansett størrelse – var årsak til regulativoverskridelsen.

På dette grunnlag fant majoren at klagesaken kunne avsluttes.

II

En løytnant hadde forgivevis søkt om yrkestilsetting som offiser med henvisning til at han nå hadde bak seg mer enn 6 års tjeneste på kontrakt.

Klageren skrev bl.a. slik:

«Jeg håper at Ombudsmannen tar seg tid til å sette seg ordentlig inn i saken, da det er på det rene at Forsvarets Overkommando ikke er villig til å se på det juridiske aspekt i denne saken. Det er utrolig at forsvaret kan hevde at min tjeneste fra 01.10.97 ikke teller med til seksårsregelen. Jeg ble ikke informert om dette da jeg tjenestegjorde ved den norske bataljonen i Bosnia. Ordlyden i mine kontrakter etter denne dato er heller ikke forskjellig fra perioden før 01.10.97. Jeg er i ettertid blitt informert om at denne avtalen som FO viser til, er en avtale som ble inngått mellom FO, JAR (Oppsettende avdeling) og interesseorganisasjonene, for å løse Forsvarets store problem på den tiden, nemlig rekruttering til utenlandstjeneste. Hadde jeg visst om denne avtalen, ville jeg aldri ha takket ja til en ny periode i Bosnia, da jeg hadde prioritert sivil utdannelse. Jeg føler nå at Forsvaret har holdt meg for narr. Da jeg forstod at jeg ville passere seks år på engasjement, innstilte jeg meg på tilsetting i Forsvaret. Det er også verdt å nevne at Forsvaret ved flere anledninger har holdt meg i tjeneste ut over kontrakt, uten å utstede ny kontrakt.»

På Ombudsmannens anmodning fremkom FO bl.a. med følgende redegjørelse:

«Klageren reiser spørsmål ved den praksis Forsvaret har hva angår yrkestilsetting av offiserer som har hatt lengre engasjement på kontrakt. Han ber også om en avklaring av hvilke lover og retningslinjer som gjelder for engasjerte offiserer med hensyn til hvor lenge Forsvaret kan engasjere dette personellet.

2.1 Gjeldende regelverk

Det fremgår av tjenestemannslovens §§ 3 nr.2 og 7 nr.2, at befal på åremålskontrakt er å anse som midlertidige tjenestemenn.

Hvor lang åremålsperioden kan være, og adgangen til å fornye tilsetningsforholdet ved ny kontrakt, skal i medhold av Forskrift til lov om statens tjenestemenn av 11.november 1983 § 3 nr.3 C fastsettes av FD.

De gjeldende bestemmelser om dette fremgår nå av Forsvarets personellhåndbok del B, kapittel 8 punkt 8.1. Disse bestemmelsene erstatter Tff kl.5 kap.J pkt.4, med virkning fra 1.september 1998.

Etter bestemmelsene i FPH, kan Forsvaret inngå kontrakt med befal i inntil 10 år til sammen, da med rettigheter til utdanning etter seks år på kontrakt.

2.2 Om retten til yrkestilsetting etter bestemmelsene i Tff kl.5 kap J

Tff kl.5 var gjeldende regelverk på det tidspunkt N.N. søkte om yrkestilsetting, og legges til grunn ved vurderingen av om N.N. hadde et krav på fast tilsetting. Det fremgår av punkt 4 i kapittel J nr. 4 at «I tillegg til pliktjeneste etter utdanning kan befal normalt bare gis kontrakttjeneste i Forsvaret i seks år til sammen.»

Etter drøftinger med befalsorganisasjonene ble det med virkning fra 1.oktober 1997, gjort følgende tillegg til Tff 21 kl 5, avsnitt J, kontraktsbefal:

«For tjeneste i internasjonale fredsoperasjoner kan det inngås kontrakt uten hensyn til begrensningsen i pkt.4»

Dette innebærer at ved beregningen av tjenestetid i Forsvaret sett opp mot 6 års regelen i Tff kl 5, avsnitt J, skal tjeneste i internasjonale fredsoperasjoner ikke medregnes.

2.3 Behandlingen av N.N.s søknad om yrkestilsetting
N.N. søkte om yrkestilsetting 14.09.98, denne søknaden ble avslått av Hærstaben i skriv av 18.12.98, med bakgrunn i at N.N. ikke har vært engasjert som befal i Forsvaret i over 6 år.

Det kan ikke ses å hefte feil ved den vurdering som er foretatt i Hærstaben.

N.N. har ikke seks års tjeneste som befal i Forsvaret, og vedtaket om å ikke gi yrkestilsetting er dermed i samsvar med gjeldende retningslinjer for tilsetting av befal som har vært på åremålskontrakter. N.N.s tjeneste i SFOR etter 1.oktober 1997 er ikke tatt med ved beregningen av tjenestetid i samsvar med endringen i retningslinjene i Tff kl 5.

2.4 Tjenestemannslovens anvendelsesområde

N.N. er av den oppfatning at tjenestemannsloven ikke gjelder for engasjerte offiserer. Dette er ikke riktig, tjenestemannsloven gjelder for engasjerte offiserer, som for andre statstjenestemenn, med de unntak som følger av lov eller forskrifter gitt med hjemmel i lov.

Retningslinjene i Tff kl 5 og FPH kapittel 8 er utformet med hjemmel i tjenestemannslovens § 3 nr.3, og sikrer en ensartet behandling hva angår tilsetting av befal som har vært på åremålskontrakter.

3 Konklusjon

Forsvarets avslag av N.N.s søknad om yrkestilsetting som befal, er foretatt på bakgrunn av, og i samsvar med, de retningslinjer som fremgår av Tff kl 5.»

Ombudsmannens avsluttende brev til klageren hadde slikt innhold:

«I anledning ovennevnte sak vises til Deres brev datert 3 august 1999 og telefonsamtale med Dem 17 august 1999. For øvrig vises til vårt brev datert 24 august 1999.

Etter Deres brev datert 8 oktober 1999 ble saken forelagt Forsvarets overkommando til uttalelse i samsvar med vanlig praksis, jfr. vårt brev datert 15 oktober 1999.

FO's uttalelse er gitt i brev til Ombudsmannen datert 14 desember 1999.

Kopi vedlegges.

Deres klage over FO's vedtak synes hovedsaklig begrunnet med beregningen av Deres tjenestetid, og spesielt Deres utenlandstjeneste.

Reglene for yrkestilsetning som De påberoper i nærværende klagesak ble vedtatt i 1996, med sikte på å finne mulighet for å yrkestilsette kontraktbefal som på den tid var i tjeneste i strid med formålsbestemmelser i Tjenestereglement for Forsvaret Kl 5, om kontraktstjeneste inntil 6 år.

Et av de nye vilkår var at Forsvarets behov skulle være styrende ved eventuell yrkestilsetning av de aktuelle tjenestegjørende offiserene. Det ble således etablert hjemmel for å innvilge en søknad om yrkestilsetning på bestemte vilkår og etter en individuell vurdering. De aktuelle tjenestegjørende offiserene hadde ikke noe rettskrav på å bli yrkestilsatt.

Retningslinjene fra 1996 ble justert i 1997, slik at også befal som hadde vært engasjert i løpet av de siste 2 år ble ansett som søknadsberettiget.

Fra FO/HST ble det for øvrig kunnngjort at denne form for yrkestilsetning av langtidsengasjert befal ville bli foretatt kun denne ene gangen.

På bakgrunn av de foreliggende opplysninger kan vi ikke se at Forsvaret har bygget på noen feilaktige premisser i Deres disfavør. Det kan således ikke sees grunn til å rette noen kritikk mot det vedtaket Forsvaret har truffet etter Deres søknad om yrkestilsetning.»

III

En vernepliktig sersjant som var innkalt til en 3 uker lang repetisjonstjeneste, klaget over manglende imøtekommenhet fra Luftforsvarets side. Til tross for klage var hans søknad om utsettelse med repetisjonsøvelsen ikke imøtekommet.

I sin henvendelse til Ombudsmannen gjentok klageren at hans fravær i 3 uker ville ha store ulemper for arbeidsgiveren, idet han nå innehadde et 5 måneders vikariat i en lederstilling.

I tillegg kunne øvelsen få negative følger for ham selv karrieremessig dersom fraværet medførte at han ikke fikk et permanent opprykk i bedriften.

Klageren skrev bl.a. slik:

«Jeg startet dette vikariatet 1 desember og avslutter 1 mai. Dette er ikke all verden av tid for å vise hva man duger til. Jeg håper at dere har forståelse for min søknad om utsettelse denne gangen, slik at jeg etter dette vikariatet får en permanent forfremmelse. Dette vil bety mye både karrieremessig og økonomisk. Følgelig vil dette vikariatet også ses på som en opplæringsperiode hvor 15 arbeidsdagers fravær er vesentlig. Denne «prøveperioden» på 5 mnd kan sammenlignes med skolegang.»

Luftforsvarsstaben som ble anmodet om en redejgørelse fastholdt avslaget og skrev bl.a. følgende:

«Luftforsvarsstaben har vurdert klagen fra sjt N.N. ut i fra Bestemmelser om utskrivning og verneplikt (BUV) del III kapittel X, vedlegg L.

Sjt N.N. har et vikariat som avdelingsleder hos Y fra 1 desember 1998 – 1 mai 1999. Konserndirektør X i Y opplyser at det er meget uheldig for Y hvis sjt N.N. blir fraværende i 3 uker mens han innehar lederstillingen. Sjt N.N. har ansvaret med å ferdigforhandle to avtaler og starte ytterligere en avtale mens han har vikariatet. Omsetningsmessig utgjør avtalene mellom 13 – 18 millioner. Ut i fra dokumentasjon som er gitt fra Y kan ikke Luftforsvarsstaben se at arbeidsgiver vil bli påført vesentlige tap eller at arbeidsplasser på grunn av sjt N.N.s fravær må nedlegges eller at livsviktige funksjoner stanser opp.

Luftforsvarsstaben har også vurdert de konsekvenser sjt N.N. personlig blir påført som en følge av et avbrudd i vikarstillingen. Når arbeidsgiveren gav sjt N.N. vikariatet var både sjt N.N. og arbeidsgiver klar over at han skulle inn til repetisjonstjeneste. Når arbeidsgiveren skal vurdere sjt N.N. for en eventuell forfremmelse etter endt vikariat er det tvilsomt om arbeidsgiver kan ta hensyn til at sjt N.N. har vært fraværende fra sitt vikariat fordi han har avtjent tjeneste med hjemmel i Vernepliktsloven. Luftforsvarsstaben har forståelse for at sjt N.N. ønsker å være tilstede i hele sin vikariatstid for å vise sine kvaliteter slik at han kan få opprykk. De plikter som Vernepliktsloven pålegger den enkelte har Luftforsvarsstaben vurdert som viktigere enn at sjt N.N. får et fravær på 3 uker i løpet av sitt fem måneders lange vikariat. Luftforsvarsstaben vurderer at 4 måneder og en uke burde være tilstrekkelig tid for arbeidsgiver for å vurdere om sjt N.N. innehar de kvaliteter som kreves for å få opprykk.»

Heller ikke Ombudsmannen fant at det forelå tilstrekkelig tunge samfunnsinteresser eller personlige velferdsgrunner i favør av klageren, og skrev avsluttende bl.a. slik:

«Søknaden om utsettelse med repetisjonsøvelsen er hovedsaklig begrunnet med arbeidssituasjonen hos Deres arbeidsgiver Y, samt spesielle karrieremuligheter i forbindelse med et vikariat som avdelingsleder i tiden 1.12.98 – 1.5.99.

Vi har forstått det slik at De mener at FO/LST kun har vurdert konsekvensene for arbeidsgiveren og ikke konsekvensene for Dem personlig som følge av et avbrudd i vikarstillingen.

Etter sakens gjennomgåelse ved vårt kontor kan vi ikke se at Forsvarets skjønnsutøvelse har bygget på noen feilaktige premisser med betydning for vedtaket.

I relasjon til øvrige søkere med tungtveiende behov for utsettelse kan vi heller ikke se at De er blitt forskjellsbehandlet.

På bakgrunn av sakens foreliggende opplysninger kan vi således ikke se noen grunn til å rette kritikk mot Luftforsvarsstabens vedtak i saken.»

IV

En pensjonert kaptein anmodet om bistand for å få korrigert sin pensjonsgivende tjeneste i registeret hos Statens Pensjonskasse.

I følge kapteinens opplysninger hadde han over en lang periode hatt kortere og lengre engasjementsperioder ved forskjellige avdelinger i Hæren.

Saken ble tatt opp med Hærstaben i følgende brev fra Ombudsmannen:

«Med henvisning til behagelig telefonsamtale 29.f.m. med seksjonsleder X oversendes på vegne av N.N. hans anmodning om bistand datert 24.f.m.

Som det vil fremgå av de vedlagte dokumentkoper hevder N.N. å ha stått i pensjonsgivende tjeneste i Forsvaret i langt flere perioder enn de to periodene i 1985 og 1986 som Statens Pensjonskasse har registrert.

I samsvar med den ovennevnte telefonsamtale anmodes om at Hærstaben, med overordnet arbeidsgiveransvar, iverksetter nødvendige tiltak for å bringe på det rene hvilke faktiske pensjonsgivende tjenesteperioder N.N. har i Forsvarets tjeneste.

Ombudsmannen ber vennligst om å bli holdt orientert om Forsvarets endelige besvarelse av saken.»

I Hærstaben ble saken tatt opp til særdeles rask behandling, og etter kun 10 dager mottok Ombudsmannen en detaljert oppstilling over kapteinens forskjellige engasjementsperioder som umiddelbart ble oversendt klageren som rette vedkommende.

V

Fra Sivilombudsmannen fikk vårt kontor oversendt en klage fra en pensjonert major. Klageren ønsket bistand til å få korrigeret en feilaktig opplysning som forekom i en minnebok som var utgitt i anledning omorganisering og nedleggelse av en Hæravdeling på Østlandet.

Det feilaktige besto i at klageren ikke var kommet med i en oppstilling over tidligere sjefer for den angjeldende avdeling.

Med henvisning til at han selv hadde vært fungerende sjef i ca. ett år, hadde han fått tilsagn om korrigerende av feilen fra den utgiveransvarlige avdeling. Da intet likevel hadde skjedd, fant han å måtte fremme en klage.

Etter noen måneders oppklarende korrespondanse kunne saken avsluttes med en melding om at nye og korrigerede boksider var trykket opp og oversendt bokens mottakere for innklebing.

Restopplaget lovet avdelingen selv å få rettet opp.

VI

Fra en tidligere UB-sersjant mottok Ombudsmannen en klage over angivelig «feilbedømmelse» ved utskrivning av tjenesteuttalelse. Klageren hadde i tjenesteuttalelsen fått bedømmelsen «litt under normal» i to forhold, noe hun mente måtte bero på en feilvurdering. Under klagenemndas behandling var det ikke funnet grunnlag for noen endringer av tjenesteuttalelsen.

I betraktning av at bedømmelsen av klagerens utførte tjeneste måtte bygge på konkret innsikt og således var et utpreget skjønnsstema fant heller ikke Ombudsmannen å kunne gå nærmere inn på klagens realitet. Derimot fant Ombudsmannen under sin gjennomgang av saken at tjenesteuttalelsen var utstedt på blankett beregnet for befal med grad av fenrik eller høyere.

Dette forhold ble tatt opp med FO som etter en undersøkelse fant at Heimevernet, som i dette tilfellet, hadde hatt en regelstridig praksis. FO bekreftet overfor Ombudsmannen at dette nå var tatt opp med HV-staben og bragt i orden.

SIVILT PERSONELL

Det er behandlet 10 saker i denne gruppe mot 6 saker i 1998.

I

På vegne av en renholdsassistent som hadde søkt på stilling som renholdsleder klaget en advokat over feil saksbehandling. Renholdsassistenten klaget over at hennes arbeidsgiver i strid med reglene hadde kunngjort stillingen ledig offentlig med det til følge at en utenforstående søker var blitt tilsatt.

Advokaten skrev bl.a.:

«Det klages på grunnlag av feil saksbehandling vedrørende tilsetning i stilling som renholdsleder. Som grunnlag for klagen vises til vedlagte skriv hvor avansementstillinger og stillinger som følge av førtidspensjon er unntatt fra hovedregelen om at ledige stillinger skal kunngjøres offentlig i.h.t. tjenestemannslovens § 2.

Den ovennevnte stillingen som renholdsleder var en stilling ledig som følge av førtidspensjonering og skulle derfor vært utlyst internt. I en slik stillingsutlysning mener N.N. seg best kvalifisert innad av de aktuelle søkere. N.N. har for øvrig fagbrev som renholdsleder, bekostet av Forsvaret.»

Arbeidsgiveren redegjorde bl.a. slik for saken:

«I skrivet henvises det til et vedlegg hvor det står at avansementsstillinger og stillinger som følge av førtidspensjon er unntatt fra hovedregelen om at ledige stillinger skal kunngjøres offentlig i h t tjenestemannsloven – § 2. Videre står det i skrivet at den ledige stillingen som renholdsleder var en følge av førtidspensjonering, og skulle derfor vært utlyst internt. I en slik intern utlysning mener klageren seg best kvalifisert av aktuelle søkere.

Ut fra Deres saksfremstilling kan det se ut som N.N. har misforstått/tolket feil det som står i ovennevnte vedlegg, og hva som ligger i intern utlysning. X vil prøve å oppklare misforståelsene som følger: Stillingen ble ikke ledig på grunn av førtidspensjonering. Vedkommende som var tilsatt i stillingen gikk av med avtalefestet pensjon – 62 år- som gjaldt fra 1 mars 1998. Vedkommende sluttet 31 mars 1998. Førtidspensjon i Forsvaret er fra 60 år til 62 år. Stillingen må da besettes av overtallig eller forventet overtallig personell i Forsvaret, og derfor utlyses internt i Forsvaret. Finnes det ikke overtallig/forventet overtallig personell må det enten svares nei til førtidspensjon eller stillingen må opphøre.

-Intern utlysning vil si internt i hele Forsvaret (ikke ved en avdeling – da kalles det lokal utlysning). Det er derfor vanskelig for N.N. å kunne si «at hun ville vært best kvalifisert innad av de aktuelle søkere». – Stilling som renholdsleder er ikke regnet som avansementsstilling i Forsvaret.»

Under klagebehandlingen hadde Personellstaben i FO bekreftet den ovennevnte redegjørelse og fastholdt at det ikke forelå noen saksbehandlingsfeil

med betydning for tilsetningsvedtaket. Heller ikke Ombudsmannen fant grunnlag for kritikk i sakens anledning og skrev avsluttende bl.a. slik til advokaten:

«Som begrunnelse for klagen er bl a hevdet at stillingen var ledig som følge av førtidspensjon og skulle ha vært utlyst kun internt. Det er således hevdet at Forsvaret var pålagt å bruke eget personell før det ble aktuelt å innhente en utenforstående person til stillingen som renholdsleder. Dersom stillingen var blitt utlyst kun internt er påstått fra N.N. at hun skulle være best kvalifisert av de aktuelle søkerne.

Etter gjennomgåelse av sakens dokumenter sees X og Forsvarets overkommando/ Personellstaben å ha redegjort for de gjeldende relevante bestemmelser i forbindelse med at FO hadde gitt tillatelse til offentlig utlysning av stillingen.

Det er bl a påpekt at stillingen ikke er en avansementstilling, samt at stillingen ikke var ledig som følge av Forsvarets spesielle førtidspensjonsordning. Stillingen ble kunngjort offentlig som følge av at det ikke var forventet overtallig personell som kunne tilbys stillingen som passende etter tjenestemannslovens § 13.

Dersom stillingen var blitt utlyst internt ville det ha betydd internt i Forsvaret, og ikke utelukkende internt ved X.

Etter vårt syn har FO og X gitt en korrekt beskrivelse av det gjeldende regelverk.

Når det gjelder spørsmålet om hvem som er best kvalifisert for stillingen i relasjon til kunngjøringens krav har Tilsettingsrådet etter en skjønnsmessig helhetsvurdering adgang til å tilsette hvem det vil av de innstilte søkerne.

Med hensyn til kunngjøringens krav sees N.N. funnet kvalifisert for stillingen, herunder med fagbrev i renhold og lang praksis som renholder.

Den tilsatte i stillingen har i tillegg til en god relevant utdannelse også arbeidsledererfaring.

Etter gjennomgåelsen av sakens dokumenter kan vi ikke se at Tilsettingsrådet skulle ha bygget på noen feilaktige premisser ved skjønnsutøvelsen, og vi kan derfor ikke se noen grunn til å rette kritikk mot tilsetningsvedtaket.»

II

En lektor som var søker til stilling som høyskolelektor ved en av Forsvarets krigsskoler, ønsket Ombudsmannens bedømmelse av klareringsmyndighetenes vedtak om å nekte ham sikkerhetsklarering for stillingen. Klageren fant vedtaket «noe underlig» idet han få år tidligere var blitt tilbudt stillingen som rektor for voksenopplæringen ved en hovedflystasjon.

Under Ombudsmannens behandling av saken fant det sted en vending i saken idet klageren nå ble innkalt til en «sikkerhetssamtale» med klareringsmyndigheten.

Ombudsmannen kunne avslutte saken med et brev til klageren med følgende konklusjon:

«Med hensyn til å søke oppklart eventuelle uklare forhold i forbindelse med vurderingsgrunnlaget kan det som kjent være aktuelt med en sikkerhetssamtale mellom klareringsmyndigheten og personen som skal vurderes.

Etter Deres opplysning legges til grunn at De nå er innkalt til en slik sikkerhetssamtale med klareringsmyndigheten den 22 desember 1999.

Vi forstår det slik at utfallet av den forestående sikkerhetssamtalen vil avgjøre om De vil fremme saken for Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste.

På bakgrunn av det ovenstående og med henvisning til telefonsamtalen blir saken som kjent å avslutte for vårt kontor.»

III

En ingeniør – innstilt som nr. 2 til en stilling som overingeniør – klaget over påståtte saksbehandlingsfeil under tilsettingsprosessen. Klageren bygget sin klage i hovedsak på bruken og tolkningen av begrepet «tilsvarende» i stillingsutlysningen hvor det bl.a. sto:

«Det kreves utdanning fra ingeniørskole eller tilsvarende».

Klageren viste til at tilsettingsreglene forutsatte mest mulig konkretiserte utdanningskrav og minst mulig bruk av begrepet «eller tilsvarende».

På denne bakgrunn mente han at det ved tilsettingen var blitt begått en saksbehandlingsfeil idet den tilsatte ikke hadde sivil ingeniørskole, men var utdannet innen Forsvaret.

Saksbehandlingen medførte innhenting av en omfattende dokumentasjon av de konkurrerende kandidaters utdanning og yrkespraksis, samt innhenting av uttalelse fra berørte parter i tilsettingsprosessen.

På Ombudsmannens anmodning redegjorde FO/ Personellstaben bl.a. slik for saken:

«Som det fremgår av sakens dokumenter, var det i kunnngjøringsteksten blant annet stilt krav om ingeniørhøgskole eller tilsvarende med studieretning elektronikk og/eller informatikk (i prioritert rekkefølge). Innstillende myndighet har i sin vurdering av kandidatene funnet at både N.N. og X.X. har relevant utdanning for stillingen. N.N. gjennom sin utdanning fra X tekniske fagskole/Sjømilitære korps og X ingeniørhøgskole og X.X. gjennom sin utdanning fra Sjømilitære korps og Sjøkrigsskolens avdeling 1 og 2/Linje for elektronikk. Innstillende og tilsettende myndighet har således vurdert Sjøkrigsskolens 1 og 2 avdeling/Linje for elektronikk til å gi tilsvarende reelle kompetanse som det en ingeniørhøgskole gir, sett i relasjon til den utdanning som var ansett som nødvendig for omtalte stilling. N.N. anfører i sin klage blant annet at krav til militær utdanning ikke skal forekomme i kunnngjøring av sivile stillinger. Dette medfører for så vidt riktighet. Bestemmelsen er imidlertid ikke til hinder for at søkere med en militær utdanning som gir samme kompetanse som en sivil utdanning, selv om den militære utdanningen ikke har samme vektallsystem som sivil ut-

danning, kan tilsettes i en sivil stilling. Med hensyn til upresise utdanningskrav har FO ingen ytterligere kommentarer enn det som fremkommer i vedlegg 9.

FO vil for øvrig bemerke at krav til utdanning er kun ett av tre kriterier som skal legges til grunn ved vurdering av søkerens realkompetanse. Som det fremgår av vedlegg 8 og 17 har søkerne vært innkalt til intervju der relevant praksis og skikkethet sett opp mot stillingens gjøremål er vurdert, som er de to andre kriteriene som skal vurderes. Innstillende og tilsettende myndighet har etter en samlet vurdering av de to kandidatenes utdanning, praksis og skikkethet vurdert X.X. som totalt sett best kvalifisert for stillingen.

Med bakgrunn i foranstående samt med henvisning til det som fremkommer i sakens øvrige dokumenter, kan ikke FO se at det er begått saksbehandlingsfeil som har hatt innvirkning på utfallet i saken eller at det er foretatt vurderinger som er i strid med gjeldende bestemmelser og praksis.»

Ombudsmannen avsluttet saken med følgende brev til klageren:

«Det vises til tidligere korrespondanse i anledning ovennevnte sak.

Som kjent ble saken tatt opp med Forsvarets overkommando / Personellstaben i vårt brev datert 11 juni 98, hvorefter FO/P's uttalelse er gitt i brev til Ombudsmannen datert 15 oktober 98.

Med vårt brev datert 22 oktober 98 ble De gitt adgang til å avgi eventuelle bemerkninger etter det som var fremkommet i saken, idet vi meddelte at saken ble stillet i bero ved vårt kontor i påvente av Deres svar.

Etter vårt brev til Dem datert 16 januar 99 forstås at De ikke har ytterligere kommentarer til saken, jfr. Deres brev datert 20 januar 99.

Spørsmålet om det i tilsettingssaken er begått saksbehandlingsfeil er hovedsakelig basert på den anførsel at den tilsatte, X.X., ikke oppfyller formelle krav til stillingen.

For øvrig er anført at det i utlysningsteksten er benyttet upresise utdanningskrav.

Deres anførsler er vurdert i den grad de kan antas å ha betydning for sakens resultat.

Etter gjennomgåelsen ved vårt kontor legges følgende til grunn:

Kvalifikasjonskrav oppstillet i kunnngjøringsteksten lyder slik:

Det kreves utdanning fra ingeniørhøgskole eller *tilsvarende* med studieretning elektronikk og/eller informatikk (i prioritert rekkefølge). I tillegg kreves det også tilleggs- eller etterutdanning på tverrfaglighet innen Kommando/kontroll systemkontorets samlede fagområde. Det er ønskelig at søker har funksjonsrettede kurs på områder som påvirker eget fagområde. (uthevet her)

I brev fra Forsvarets overkommando datert 2 mars 1998 er bl a opplyst at bruken av «tilsvarende» i denne sammenheng er relevant og nødvendig, idet FO opplyser: «Begge de etterspurte fagfeltene er det mulig å utdanne seg i uten å gå på ingeniørhøgskole, spesielt gjelder dette informatikk men også elektronikk.

Med hensyn til bruken av «tilsvarende» i kunnngjøringsteksten opplyser FO at man i størst mulig grad bør konkretisere den krevde eller ønskede utdanning, men den nevnte bestemmelsen i PSF avskjærer ikke muligheten til å benytte «tilsvarende» i kunnngjøringstekster. Bruken av «tilsvarende» i dette

tilfelle er etter FO»s mening ikke i strid med den aktuelle bestemmelsen i PSF.

Etter vårt syn er FO»s nevnte uttalelser i samsvar med en korrekt fortolkning av regelverket og gjeldende praksis.

Når det gjelder den tilsattes kvalifikasjoner i relasjon til stillingskunngjøringens omtalte kvalifikasjonskrav vises til oppstillingen av de faktiske opplysninger som er kjent for Dem gjennom den utvidete søkerlisten og som er ytterligere behandlet i brev til Dem fra FO/P datert 2 mars 98 og i brev fra FO/P til Ombudsmannen datert til 15 okt 98.

Etter vårt syn fremtrer både De og den tilsatte som kvalifiserte for stillingen.

Det sees for øvrig at dere begge er positivt omtalt i innstillingen, hvoretter De ble innstillet som nr. 2.

Tilsettingsmyndigheten/tilsettingsrådet har plikt til å foreta en selvstendig vurdering av søkerne og etter en skjønnsmessig helhetsvurdering har Rådet adgang til å tilsette hvem det vil av de innstilte søkerne. Rådets saklige skjønnsmessige vurderinger er unntatt fra regler om begrunnelsesplikt og kan ikke overprøves.

Etter vår gjennomgåelse av denne saken kan det ikke sees begått noen saksbehandlingsfeil med betydning for tilsettingsvedtaket, og vi kan derfor ikke se grunn til å rette kritikk mot det aktuelle vedtaket.»

BEFARINGER OG INFORMASJONS BESØK

Som nevnt under avsnittet «Innledning» foran i denne beretning har nemnda foretatt befarings/informasjonsbesøk ved flere tjenestesteder i løpet av 1999.

Nedenfor gjengis rapportene fra befaringsene som tidligere er oversendt Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando.

Nemnda tillater seg også å gjengi møtereferatet fra redegjørelsen om legetjenesten i Forsvaret som ble gitt av sjef FO/Sanitetsstaben.

Befaring ved Bodø hovedflystasjon

Nemnda ble mottatt til lunsj i hovedflystasjonens messe og ønsket velkommen av fungerende stasjonssjef, oberst Terje Roa. Orienteringene overfor nemnda ble innledet av stasjonssjefen som redegjorde for hovedflystasjonens historie, dagens oppgaver og organisasjon. Vedrørende den fremtidige virksomhet opplyste stasjonssjefen at Twin-otter-flyet skal tas ut av drift ved utgangen av neste år og at det også knytter seg usikkerhet med hensyn til fremtiden for luftvernssystemet RB 70.

Basegruppesjef – oblt.Skarvik orienterte om den daglige virksomhet og understreket problemene i sammenheng med trange budsjetter. Han understreket også den psykiske belastning det er for det personell som berøres av nedleggelsen av Twin-otter og trusselen om nedleggelse av RB 70. Oblt.Skarvik opplyste at stasjonen nå er bemannet med 764 ansatte og 448 soldater. Situasjonen for personellet preges generelt av personalmessige reduksjoner og økende arbeidsoppgaver. Etter pålegg fra Generalinspektøren for Luftforsvaret skal hovedflystasjonen redusere tjenestetiden med 4 uker for alle innrykkskull som dimitterer i 1999. Også dette bidrar til å vanskeliggjøre virksomheten.

Han ønsket også å gjøre nemnda oppmerksom på forslaget om å innføre fordelsbeskatning av rimelig bolig for befalet etter 1999. Dette vil medføre en ødeleggelse av personalpolitikken, mente oberstløytnanten. Det ble opplyst at det forelå planer om fornyelse av 4 mannskapskaserner med antatt byggestart i år 2002. Det foreligger også planer om rehabilitering og utvidelse av en eldre befalsforlegning, benevnt som befalsforlegning C. Etter nemndas besiktigelse av bygningen synes denne å fremstå som et åpenbart «hasteprojekt» og anbefales gjennomført snarest.

Blant soldatene har Bodø hovedflystasjon registrert en viss økning i antall refselsener den senere tid. En lokal kampanje mot narkotika nylig hadde medført 8 anmeldelser. Med en viss undring ble det opplyst at Voksenopplæringstjenesten tilbyr stasjonens

sivile tjenestemenn studieopphold i Moss for studier til eksamen fra videregående skole. Det ble vist til at slike studietilbud allerede foreligger ved de sivile skoler i Bodø.

Under nemndas besøk ved flyvedlikeholdsavdelingen ble det opplyst at flere teknikerstillinger står ubesatt og medfører et forsinket flyvedlikehold med redusert produksjon av flytimer til følge. Verkstedslokalene syntes å sikre gode arbeidsforhold for personellet.

Mannskapenes tillitsvalgte opplyste om gode fritids- og voksenopplæringstilbud, men ønsket en bedring av kaserneforholdene, særlig når det gjelder de sanitære forhold! De tillitsvalgte ønsket større muligheter til å benytte stasjonens idrettshall i fritiden. Det ble opplyst at denne utleies til brukere utenfor stasjonen i en utstrekning som fortrenger mannskapene.

Stasjonsledelsen understreket overfor nemnda at en bedring av budsjettssituasjonen var nødvendig om Bodø hovedflystasjon skal kunne løse sitt oppdrag på tilfredsstillende måte. Det foreligger et særlig behov for å styrke stasjonens bemanning innen ledelse og opplæring – ble det fremholdt.

Befaring ved Forsvarskommando Nord-Norge – (FKN)

Stabssjef brigader Oddvar Midtkandal ønsket velkommen og overlot ordet til major Ivar Moen som orienterte om Forsvarets virksomhet i Nord-Norge.

FKN omfatter ca.500 personer i tjeneste hvorav ca.170 menige mannskaper. 35% av styrken er beskjeftiget innenfor sambandssystemet. De regelmessige fellesøvelser med allierte styrker i landsdelen er en hovedoppgave og har en helt avgjørende betydning for kvaliteten i vårt eget forsvar. Fellesøvelsene har også stor betydning for Forsvarets evne til aktiv deltakelse i internasjonale operasjoner ble det fremholdt. Det antas imidlertid at endringer i øvelseshyppigheten vil medføre at det ikke vil bli gjennomført årlige fellesøvelser i Nord-Norge.

På spørsmål fra nemnda om redningsberedskapen for personellet ombord i redningshelikoptrene ved Banak flystasjon opplyste luftkommandøren at Orion-flyene på Andøya ville bli satt inn i et redningsoppdrag dersom dette skulle bli nødvendig. At overvåkningsflyvingene med Orion er blitt redusert har således begrenset betydning for helikopterpersonellens sikkerhet, ble det opplyst.

Kaptein Erlend Hognestad – sj.Mp. orienterte om personellrelaterte forhold og fremholdt at tjenesteunntakelse og ulovlig fravær var hyppigste refsels-

esårsaker blant soldatene. Det er registrert et økende antall sosialsaker blant mannskapene. De reduserte åpningstider i avdelingens to kantiner ble opplyst å være et problem. Avdelingen føler også et sterkt behov for utvidelse av kantinelokalet. Dette vil kunne oppnås ved en planlagt utvidelse av messebygget hvor også spisesal/kjøkken trenger utvidelse.

I betraktning av at avdelingens mannskaper er forlagt på to forskjellige steder føler avdelingen et stort behov for lokaler hvor personellet kan samles for felles orienteringer etc.

Under møtet med mannskapenes tillitsvalgte ble nemnda igjen forelagt ønske om utvidelse av messebygget. De tillitsvalgte var ellers opptatt av de påstått høye priser i kantinene, som de hevdet lå over vanlige butikkpriser. De tillitsvalgte fremholdt ønske om at hovedtillitsvalgte kunne delta under narkoundersøkelser i leiren. Det ble bl.a. vist til at skaplås var blitt brutt opp under kontroller og skap etterlatt ulåst, med tyverifare til følge. Det ble etterlyst muligheter for erstatning for ødelagte lås i slike tilfeller.

I forbindelse med mulige planer om felles innkvartering av alle mannskaper i Reitan leir ble det sterkt understreket at dagens ordning med innkvartering i Løding leir var sterkt ønsket fra mannskapenes side. Nærhet til sivilsamfunnet ble fremholdt som et hovedargument i denne forbindelse. Ved den bygningsmessige besiktigelse på Reitan og i Løding leir kunne nemnda konstatere meget tilfredsstillende innkvarteringsforhold. Visse mindre oppussingsbehov i fellesrommene i Løding leir må likevel påpekes.

Befaring ved Andøya flystasjon

Stasjonssjef – oberst R. Pettersen ønsket velkommen og innledet nemndas besøk med en orientering om flystasjonen. Hovedoppgaven for stasjonen er å produsere flytimer ved hjelp av stasjonens 6 stk. P3 – Orion-maskiner, 4 fly operative pr.dato. Flyene er utrustet for havovervåkning og suverenitetshevdelse. Foruten virksomheten tilknyttet havovervåkningen som utføres av 333 skvadron driver stasjonen også en brann- og havariskole.

Stasjonssjefen redegjorde også for arbeidet med planer benevnt som «kompaktstasjon» og som forutsetter en samling av stasjonens virksomhet til flyplassen og nedleggelse av dagens aktivitet i Skarsteindalen. En slik konsentrasjon av virksomheten vil gi en vesentlig innsparing av driftskostnadene og redusere behovet for bilkjøring med ca 1 mill.km.pr.år, ble det uttalt. Iflg. kapt. R. Fransplass vil omorganisering til kompaktstasjon innebære en reduksjon på mellom 50 og 60 årsverk. Nødvendige investeringer på stasjonsområdet var beregnet til ca 150 mill.kroner og samlede driftsinnsparinger på mellom 30 og 50 mill. kroner pr.år.

Det er stasjonens forutsetning at personellbesparelsen som følge av denne omorganisering skal tas

ved naturlig avgang etc., uten noen oppsigelser. Det er stort behov for informasjon overfor de ansatte og deres organisasjoner som hittil har vist stor samarbeidsvilje.

Sjef 333 skvadron – maj. Guttormsen opplyste at skvadronen lider under mangel på flyvere og vil ha dette problem de nærmeste ca 2 år etterhvert som flyvere med 8 års plikttjeneste slutter.

Under orienteringen om personellsituasjonen som ble gitt av maj. Laukslett ble det opplyst at stasjonen nå har ca 110 soldater mens oppsetningsplanen forutsetter 140 soldater. Når det gjelder befal forutsetter planen 258 befal mens kun 209 stillinger er besatt. Det ble fremstilt som særlig problematisk at Op-gruppen har totalt 18 vakante stillinger og at 11 stillinger står ubesatt i vedlikeholdsgruppen.

På mannskapssiden ble opplyst at stasjonen har opplevd et visst narkoproblem. Antallet refselsler synes å være på vei opp. Det ble utskrevet 13 refselsler i 1. kvartal 1999 mot kun 14 refselsler i hele 1998. Hærverk og ulovlig fravær er hyppigste årsak, ble det opplyst. Kantinen holder åpent 21 timer pr.uke. Utvidet åpningstid, særlig i helgene – ble etterlyst. Stasjonspresten – lt. Langaas – orienterte om prestetjenesten og om sin deltakelse i personellgruppen. Under møtet med mannskapenes tillitsvalgte kom spørsmålet om korrekt dimisjonsdato til å stå i fokus. Det hadde forekommet motstridene opplysninger vedrørende Luftforsvarets bestemmelser om avkortet førstegangstjeneste. Ombudsmannen kunne bekrefte at også Luftforsvaret har adgang til å avkorte førstegangstjenesten med inntil 4 uker, mens det under vanlige vilkår (i forbindelse med utdanning og tiltrødelse av fast stilling) er adgang til å søke om inntil 6 ukers førtidsdimittering. De tillitsvalgte opplyste at det syntes å forekomme uregelmessigheter med hensyn til opplæringen av tillitsvalgte. Det har forekommet at tillitsvalgte ikke har gjennomgått tillitsmannskurs.

Befaring ved Ramsund orlogsstasjon (ROS)

Ved ankomst ROS ble nemnda ønsket velkommen av stasjonssjefen kommandør T. Romuld. Stasjons-offiser – ok. Bertheussen orienterte om orlogsstasjonens anlegg og oppgaver, herunder om det nære samarbeid med Tjeldsund kommune. Stasjonens hovedoppgave består i forsyningstjeneste og vedlikehold for Sjøforsvaret i Nord-Norge. ROS er samtidig lokal forvaltningsmyndighet for Evenes flystasjon og Kystvaktstasjon Sortland.

Stasjonen beskjeftiger ca 300 personer med et sterkt innslag av sivilt vedlikeholdspersonell. 6 befalsstillinger står ubesatt, mens soldatsituasjonen ble betegnet som god på besøkstidspunktet. De disiplinære forhold ble betegnet som gode, idet det kun var ilagt 2 refselsler hittil i 1999. Det ble opplyst om stor stabilitet blant de sivilt ansatte hvorav flere har mer

enn 50 års tjeneste bak seg ved ROS. Vedrørende bygg og anlegg ble det opplyst at flere prosjekter var gjennomført de senere år, bl.a. ny befalsmesse, restaurert kjøkken til felles spise-messe for befal og mannskaper, rehabiliterte lokaler for voksenopplæringen.

For tiden pågår boligvedlikehold og rehabilitering av lagerlokaler. Et lager- og verkstedbygg for stridsbåter er under planlegging. Forskjønning av uteområder forestår. Stasjonssjefen håpet på snarlig realisering av planene om idrettshall som han betegnet som det høyest prioriterte byggeprosjekt sammen med planene vedrørende lagerbygg.

Under besøket ved marinejegerkommandoen (MJK) fikk nemnda oppleve tilfredshet med tjenesten, men trange lokaler etter en nylig utvidelse av kommandoen. Minedykkertroppen syntes å være godt utrustet for sine oppgaver. Transportkontoret holder til i eldre lokaler som nå var under rehabilitering.

Under møtet med mannskapenes tillitsvalgte fikk nemnda til sin overraskelse høre at de tillitsvalgte ikke hadde fått noe tilbud om tillitsmannsopplæring. Iflg. de tillitsvalgte var tillitsmannskursene forbedret kun for hovedtillitsvalgt. Nemnda vil understreke at den programmerte tillitsmannsopplæring er en forutsetning for at de tillitsvalgte skal kunne fylle sin funksjon og dermed sikre at tillitsmannsordningen virker etter sin hensikt.

TMO's betydning for mannskapenes trivsel er på avgjørende måte betinget av at de tillitsvalgte innehar nødvendige kunnskaper om tillitsmannssystemet og de aktuelle regler. Nemnda vil anta at dette forhold bringes i orden.

Befaring ved Sanitetsregimentet (SANR)

Nemnda ble ønsket velkommen av Sanitetsinspektør/regimentssjefen, brigader Svein Ødegården, som redegjorde om Lahaugmoens historie og spesielt om saniteten fra 1946.

Hærens sanitetspersonell blir i dag utdannet ved Lahaugmoen og Setermoen.

NK ved regimentet, oberst Øyvind Myrvold, orienterte om regimentets organisasjon og virksomhet. Det drives færre repetisjonsøvelser enn tidligere grunnet pengemangel, men behovet for flere repetisjonsøvelser er absolutt til stede.

Mannskapene har 12 måneders gjennomgående tjeneste ved regimentet, og regimentet er meget fornøyd med denne ordningen som nå har virket gjennom de siste 5 år.

Legemangelens medfølgende problemer ble omtalt. Hittil har Forsvarets leger oftest utført «hjelpetjeneste» i fredssituasjon, men det påpekes at leger må gis en fullverdig utdanning i forhold til krigsorganisasjonen.

Utdanning av sanitetspersonell er en hovedbeskjeftigelse for regimentet. Ved befalsskolen består

årets kull av 12 kvinnelige og 12 mannlige elever. UB-kurset har 40 elever mens mannskapsopplæringen omfatter ca. 300 personer.

Ca. 120 leger, tannleger, psykologer, veterinærer og farmasøyter får årlig en 8-ukers opplæring. Årlig gjennomføres en to uker lang opplæring for kvinnelige sykepleiere. Det arrangeres spesialistkurs i krigskirurgi for kirurger, anestesileger og tilsvarende sykepleierkategorier – i alt ca. 100 pr. år.

Bygg og anlegg er etter gjeldende ordning underlagt lokal forvaltningsmyndighet ved Luftforsvarets forsyningskommando på Kjeller. Denne ordningen har for Lahaugmoen virket lite tilfredsstillende og forårsaket stor misnøye. Høyt prioriterte tiltak fra SANR blir overprøvet og tatt ut fra prioritetslisten ved LFM, eks. nødvendig vedlikehold av mannskapsforlegning.

Lahaugmoens framtid og eventuell flytting av Sanitetsregimentet har skapt stor usikkerhet, og de ansatte er sterkt preget av denne usikkerheten hvor ingen synes å vite noe om sannsynligheten for nedleggning av all militær virksomhet på Lahaugmoen.

SANR er enig i at virksomheten bør drives hvor det er mest hensiktsmessig og billigst. En eventuell flytting til Sessvoll vil imidlertid medføre et større byggebehov enn på Lahaugmoen.

Styrkeproduksjon av sanitetspersonell bør etter regimentets mening samordnes og være felles for Hær, Sjø- og Luftforsvaret. Utdanningen bør foregå på ett sted som vil gi de beste og billigste resultatene.

Sanitetssoldatene blir fremhevet som spesielt motiverte soldater. Det har gjerne medført at SANR har et forholdsmessig lavere frafall av soldater enn andre avdelinger.

Disiplinærforholdene ved SANR ble opplyst å være tilfredsstillende. Regimentet har ingen tyngre narkosaker, men 2–3 narkosaker pr. år, hvor politiet omgående trekkes inn.

Omvisningen i leiren avdekket en dårlig brakkestANDARD og utilfredsstillende hygieniske forhold som følge av mangelfullt vedlikehold. Regimentet mente at standarden for mannskapene bør utbedres snarest, uansett spørsmålet om flytting av regimentet.

Mannskapenes tillitsvalgte var også først og fremst opptatt av det generelt dårlige bygningsvedlikeholdet.

De tillitsvalgte mente for øvrig at lege- og tannlegedekningen ikke hadde vært tilfredsstillende, idet ventetiden for en konsultasjon hadde vært for lang. Regimentsledelsen redegjorde imidlertid om spesielle årsaker, og forholdet vil bli nærmere undersøkt med sikte på mulige forbedringer.

I forbindelse med avhør før eventuell refselse, etterlyste de tillitsvalgte bedre informasjon om rett til bistand. Ved opplesning av refselse påpekte tillitsvalgte at det også måtte opplyses om den refsede ikke godtok refselsen.

Regimentsledelsen opplyste at reglene om refsele, herunder vedr. avhør og oppløsning, skulle bli tatt opp med de aktuelle avdelingssjefer.

Tillitsvalgte fra tjenestemannsorganisasjonene var primært interessert i å få nærmere avklart sannsynligheten for at virksomheten på Lahaugmoen kan bli nedlagt. Usikkerheten er stor blant de ansatte, idet heller ikke regimentsledelsen kan gi noen avklarende svar på spørsmål om sannsynligheten for flytting av regimentet.

Offiserenes tillitsvalgte var meget utilfreds med befalsboligenes vedlikehold og standard, og mente at de budsjetterte midler til vedlikehold ikke strekker til.

Som nevnt foran, var regimentsledelsen og personellens representanter sterkt opptatt av den sviktende tilgang på midler til vedlikehold av kaserner og befalsboliger.

Basert på nemndas erfaringer etter besøk ved en rekke avdelinger rundt om i landet, finner nemnda å måtte betegne kasernestandarden ved regimentet som betydelig under middels.

Avdelingens ønske om større tildeling av midler til bygningsvedlikehold synes meget godt begrunnet. Uten hensyn til eventuelle flytteplaner innen et visst årsmål, bør vedlikeholdsbehovet bli bedre ivaretatt.

Befaring ved Søndenfjeldske dragonregiment (SDR), Rena

Ved ankomst SDR ble nemnda ønsket velkommen av regimentssjefen, brigader Johan Haugen og hans nærmeste medarbeidere. Regimentssjefen orienterte om avdelingens oppdrag og organisasjon som omfatter 200 befal, 550 menige og ca. 80 sivilt ansatte. Rena leir – som er skreddersydd for moderne militærutdanning – er en åpen og funksjonell leir. En omfattende samarbeidsordning med Åmot kommune innebærer sambruk av leirens idretts- og svømmehall, mens avdelingen dekker sitt behov for kino ved sambruk av den kommunale kino i bygda. De miljømessige hensyn under avdelingens virksomhet blir bl.a. ivaretatt ved regler om støybegrensning gitt ved støykonsesjon.

Sjef P-avd redegjorde om personellsituasjonen ved SDR. Personellet har meget gode arbeidsvilkår, dog med et visst unntak for Våpenskolen.

Det er imidlertid underdekning av personell i forhold til pålagte oppgaver. For øvrig mangler regimentet erfarent befal på løytnant-/majornivå.

Etter flytting av SDR fra Trandum til Rena, har det vært stor utskifting av sivile arbeidstagere. Rekrutteringen lokalt er god.

Regimentet er kommet godt på vei med å bygge opp personellens kompetanse. Trivselen er gjennomgående god. Det er få konflikter i forhold til lokalsamfunnet.

Som problemområder ble nevnt:

- Manglende grunnutdanning i forvaltning/stabs-tjeneste for befal
- Stor belastning for mellomledere og lavere leder-nivå
- Vekslede ressurstildeling, bl.a. grunnet beordring av personell til utenlandstjeneste

Under omvisningen kunne nemnda konstatere særdeles tilfredsstillende kaserner og messe-/kjøkkenforhold.

Også velferdstjenesten og voksenopplæringen synes å disponere svært gode lokaler for sin virksomhet. Avdelingssjefene påpekte imidlertid at troppsbealet til tider kunne trenge bedre kontorplass. Heller ikke befalsforlegningene har kapasitet for å dekke behovet fullt ut, ble det opplyst. Man har også erfart behov for mer lagerplass også for de menige mannskaper. Det ble også påpekt behov for bedre kontorlokaler for våpenskolen.

Soldatopplæringen er lagt opp etter moderne prinsipper, herunder utstrakt bruk av simulatorer av ulike slag. Det ble imidlertid understreket at dette ikke kan erstatte kjøreførelser i terrenget og bruk av skarp ammunisjon. Disiplinærsituasjonen ble opplyst å være svært god, og det samme ble uttalt om mannskapenes motivasjon for tjenesten.

Nemnda har konstatert at leiren ikke har eget bibliotek, men man håper at den løsning som er valgt, med et samarbeid med kommunen, vil fungere tilfredsstillende. For å sikre mannskapene et mest mulig likeverdig bibliotektilbud i forhold til mannskaper ved andre avdelinger, bør en nærmere service-/driftsavtale med kommunen bli vurdert.

Hovedtillitsvalgt og øvrige tillitsvalgte for mannskapene etterlyste bedre informasjon om regler, bestemmelser og rettigheter. Ved henvendelser om slike spørsmål, blir vi ofte uten resultater sendt fra sted til sted, ble det hevdet.

Velferdstjenesten ble opplyst å være underbermanned idet velferdsoffiseren også dekker andre funksjoner ved avdelingen.

Nemnda vil anbefale at denne besøksrapport blir gjennomgått og drøftet ved avdelingen, f.eks. i et møte i Fellesutvalget.

Befaring ved Befalsskolen for Kystartilleriet (BSKA), Oscarsborg

På Oscarsborg ble nemnda ønsket velkommen av kommandørkaptein Arne Ness (sj.BSKA/KOSCF). Kommandanten opplyste at Oscarsborgs historie som garnisonssted går tilbake til 1853.

Etter den annen verdenskrig har BSKA hatt base på Oscarsborg siden 1959. Foruten å utdanne befal for Kystartilleriet har avdelingen også til oppgave å yte administrativ støtte til Forsvarets hundeskole

som er lokalisert til Seiersten på fastlandet. Avdelingen gir også bistand til ulike møter og konferanser. Årlig mottar Oscarsborg også besøk av ca. 12000 turister.

Leder av skoleavdelingen opplyste at årets befalsskolekull består av 42 elever hvorav 4 kvinner. Årets kull av UB-elever teller 25 mannspersoner. Til årets opptak ved befalsskolen forelå 344 søknader. De 42 opptatte ble ansett som meget godt kvalifisert. Forsvarets hundeskole hadde 137 kurselever i 1998. Leder for personellkontoret opplyste at oppsettingsplanen forutsetter 50 menige mannskaper i Stabstropp. I tillegg skal hundeskolen disponere 5 menige mannskaper.

Avdelingen mottar regelmessig en del mannskaper som av sosialmedisinske årsaker overføres fra andre avdelinger. Blant disse forekommer et høyt ulovlig fravær fra tjenesten som igjen skaper problemer med tjenesteavviklingen og misnøye blant de øvrige mannskaper. Disiplinærtiltak synes å ha liten virkning overfor denne gruppen. Situasjonen oppleves belastende for avdelingen. NARKO-Sør gjennomfører relativt hyppige kontroller.

Bygningsmassen er av varierende alder og standard, bl.a. med restaurerte lokaler i fredede/verneverdige bygninger, men det er også oppført forholdsvis nye bygninger på Oscarsborg. Ethvert restaureringsarbeide og utbygging skjer i nært samarbeide med Riksantikvaren.

Under besiktigelsen fikk nemnda konstatert en bra bygningsmessig standard vedrørende avdelingens forpleiningstilbud med messe og kjøkken, og det samme vedrørende befalsskoleens boforhold. Det ble opplyst om planer vedrørende interiørmessig rehabilitering i elevkasernen og i befalsforlegningen. Statens Kantiner har ansvaret for kantinedriften som finner sted i svært uhensiktsmessige lokaler i 3. etasje uten heis, hvor forholdene ikke tillater omsetning av mat. Lokalene antas heller ikke å holde mål arbeidsmiljømessig.

Avdelingsledelsen viste til at man forgjeves har søkt om midler for å kunne ominnrede mer hensiktsmessige lokaler i byggets 1. etasje hvor mer tidsmessige forhold vil kunne etableres, og som også ville innebære åpenbare omsetningsmessige fordeler. Nemnda finner å måtte betegne kantinetilbudet ved BSKA som kritikkverdig og som arbeidsplass uheldig. Saken bør bli tatt opp til ny behandling av vedkommende myndighet med sikte på å finne en løsning i samsvar med den antydende, – eventuelt i et avtalemessig samarbeid med Statens Kantiner.

Nemnda finner også grunn til å påpeke mangler vedrørende romtemperatur/ventilasjon i mannskapsrommene, - kaserne Borgen. En merket seg bl.a. at rommene kun var utstyrt med enkeltvinduer som antas ikke å sikre tilfredsstillende romtemperatur i kuldeperioder. Disse forhold bør etter nemndas mening ha en klar prioritet når det gjelder utbedringstiltak ved avdelingen.

Foruten de nevnte forhold ved kaserne Borgen var mannskapenes og elevenes tillitsvalgte også opptatt av en påstått sviktende telefonforbindelse til Oscarsborg. Til tross for flere henvendelser har avdelingen ikke fått etablert en tilfredsstillende kabelforbindelse som imøtekommer behovene. Man er i stor utstrekning henvisst til bruk av kostbar mobiltelefon, ble det fremholdt.

Redegjørelse om legetjenesten i Forsvaret

Etter nemndas innbydelse orienterte sjefen for Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben, generalmajor Rosén om legesituasjonen i Forsvaret innenlands og utenlands.

Generalen presiserte innledningsvis at ansvaret for legesituasjonen påhviler den enkelte leder for avdelingen, med de forsvarsgrenvise sanitetsinspektører som tilsynsmyndighet.

FO/SAN har bl.a. til oppgave å administrere ordningen med vernepliktig akademisk befal (VAB), herunder de vernepliktige leger. Antallet av vernepliktige leger har nå stabilisert seg på et antall av ca. 25 leger pr. offiserskurs. Dette dekker ca. 50% av et nøkternt beregnet behov, hevdet generalmajor Rosén. Disse fordeles til tjeneste som leger ved prioriterte avdelinger. Forsvarets legebehov dekkes i tillegg ved ansettelse av leger i fastlønte legestillinger etter bestemmelse ved den enkelte avdeling.

Generalen påpekte at legemangelen i Forsvaret følger det samme mønster som legesituasjonen i det sivile samfunn med avdelingene i Nord-Norge som de mest vanskeligstilte. Beklageligvis synes det også å forekomme manglende oppfølging av legesituasjonen ved enkelte avdelinger.

Ved større grad av konvertering av befalstillinger til legestillinger, kunne man ved enkelte avdelinger oppnådd en bedring av legesituasjonen.

Med bakgrunn i forslag fra en arbeidsgruppe, har man fått tilslutning både i FO/P og Forsvarsdepartementet til å innføre en ordning med tilbud om utdanningsstipend for legestudenter mot inngåelse av kontrakt om senere pliktjeneste som lege i Forsvaret. Også legeföreningen har støttet forslaget. Dessverre har Arbeids- og Administrasjonsdepartementet motsatt seg å innføre en slik ordning i Forsvaret. Generalen håpet imidlertid at saken ikke var endelig avgjort.

Generalmajor Rosén reiste også spørsmålet om det kunne være mulig å redusere soldaters og militære elevers behov for legekonsultasjon ved en viss omlegging av opplæringsmetodene. Han viste bl.a. til tilfeller av unødig belastende øvelser og tjenesteoppdrag (Rambo-metoder).

Vedrørende legesituasjonen i våre FN-beredskapsstyrker opplyste generalen at rekrutteringen til disse legestillinger vil være betinget av innholdet i engasjementskontraktene.

Som følge av stadige uklarheter om de kontrakts-

messige vilkår har bl.a. legene i Telemark bataljon truet med å ikke ville fornye engasjementet. Man har opplevet forsøk på endring av tjenestevilkårene etter at legene var kommet på plass i tjeneste utenlands. Dette skaper en uholdbar situasjon og hemmer re-

krutteringen av leger til de fredsbevarende operasjoner utenlands, hevdet generalen.

Våre FN-beredskapsenheter vil ikke være operative uten en tilfredsstillende legedekning, hevdet generalmajor Rosén.

Oslo i februar 2000

Per A. Utsi

Dagfinn Hjertenes

Ivar Skjerve

Ingeborg Botnen

Karen Margrethe Mjelde

Brit Hoel

Inge Wold

Vedlegg**INSTRUKS FOR FORSVARETS OMBUDSMANNSNEMND**

(Stortingsvedtak 21. april 1952, jfr. Innst. S. nr. 56 for 1952, med endringer ved stortingsvedtak av 9. april 1956, hvorav antall medlemmer i nemnda ble økt fra 5 til 7 (instr. § 2) og endringer ved stortingsvedtak av 12. jun 1989, jfr. Innst. S. nr. 189 (1988-89))

§ 1.

Ombudsmannsnemnda skal bidra til å sikre de almenmenneskelige rettigheter for Forsvarets personell og ved sitt arbeid også søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.

§ 2.

Ombudsmannsnemnda består av 7 medlemmer som velges av Stortinget for 4 år ad gangen. Et av medlemmene velges som formann og benevnes Ombudsmannen for Forsvaret. Ombudsmannen er årslønnet. Lønnen fastsettes av Stortinget. De øvrige medlemmer tilkommer godtgjørelse etter komitéregulativet.

§ 3.

Nemndas oppgave er:

- a) å behandle spørsmål som reises av tillitsmannsutvalg eller personell vedrørende tjenestetidens utnyttelse og mannskapenes forhold under tjenesten, så som mannskapenes økonomiske og sosiale rettigheter, videre spørsmål som angår undervisnings og velferdsarbeid, kantinevirksomhet, pensjoner, utrustning, bekledning, kosthold og husrom.
- b) behandle henvendelser fra tjenestemenn i Forsvaret når de ikke ifølge annen bestemmelse skal sendes tjenestevei.

§ 4.

Tillitsmannsutvalget og personell i Forsvaret kan rette henvendelser til Ombudsmannen utenom den regulære tjenestevei, med de innskrenkninger som er nevnt ovenfor, § 3, bokstav b.

§ 5.

De saker som skal behandles, forberedes og forelegges i alminnelighet av Ombudsmannen. Medlemmene kan hver for seg eller i felleskap legge frem eller kreve lagt frem saker til drøfting. Nemnda kan av Stortinget, Stortingets forsvarskomiteé, Forsvarsminneren eller Forsvarssjefen (FO) forelegges saker til uttalelse. Henvendelser til Ombudsmannen i saker som er nevnt under § 3, bokstav a og b, forelegges nemnda bare i den utstrekning de er av prinsipiell karakter eller har almen interesse. Sakene søker Ombudsmannen løst ved direkte kontakt med de myndigheter som han anser nærmest til å ta seg av dem. I samband med saker som forelegges ham, har Ombudsmannen rett til å søke opplysninger hvor som helst i Forsvaret, hvor sikkerhetsmessige hensyn ikke forbyr det.

§ 6.

Ved utgangen av hvert år sender ombudsmannsnemnda rapport over sin virksomhet til Stortinget. Gjenpart av rapporten sendes Forsvarsdepartementet. Nemnda kan også når den finner det ønskelig, sende rapport til Stortinget om enkelte saker i årets løp. I den utstrekning nemnda finner det påkrevet, forelegger den de resultater som den ved inspeksjon eller ved studium er kommet frem til, for Forsvarsminneren i form av rapport.

§ 7.

Nemnda holder sine møter så ofte det er behov for det.